

HAFIZASINI KAYBEDEN ŞEHİR

Mehmet KURTOĞLU

T.Y.B. Őanhurfa Şubesi Yayınları

***HAFIZASINI
KAYBEDEN
ŞEHİR***

Deneme

Mehmet KURTOĞLU

Şanlıurfa - 2000

Türkiye Yazarlar Birliği
Şanlıurfa Şubesi Yayınları - 1
Şehir Kültürü Dizisi-1
Temmuz - 2000

İSBN 975-7382-12-4

Posta Çeki No:
Mehmet Kurtoğlu-736 296

Kapak Fotoğrafı
A.Rezzak ELÇİ

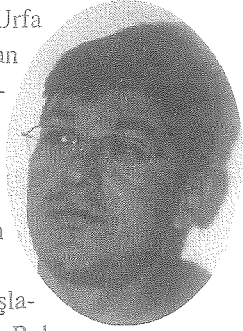
Ofset Hazırlık
İmaj Reklam - (414) 216 78 56

Baskı - Cilt
İmaj Ofset - (322) 363 42 59

İsteme Adresi
Belediye Arkası Cami Sokak
Akgöl Apt. No:8 Şanlıurfa
Tlf: 0 (414) 314 84 03

MEHMET KURTOĞLU

1969 yılında Urfa'da doğdu. 1986 yılında Urfa İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Harran Üniversitesi Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu İnşaat bölümünü bitirdi. 1989-93 yılları arasında Urfa'nın Suruç ilçesinde İmam Hatiplik yaptı. Ekim 1993 yılında Harran Üniversitesi Ş.Urfa Meslek Yüksekokuluna naklen geçti. Halen aynı kurumda memuriyetini sürdürmektedir.

Yazı hayatına ortaokul sıralarında şiirle başladı. Bir çok şiir ve yazıları Güneydoğu, Hizmet, Reha, Milli Gazete, Vahdet, Akit gazetesi ile Bizim Ece, Şahika, Sahabe, Değişim, Edessa ve Harran dergisinde yayımlandı. Bir grup arkadaşıyla Helezon ve Yaz-gı kültür sanat düşünce dergilerini çıkardı. Gap Gündemi gazetesinde Kültür Sanat editörlüğü yapan yazarın otuzun üzerinde yayımlanmış röportajları bulunmaktadır. Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan yazar, halen Şanlıurfa Memleket Dergisinde yazmaktadır. Şiir, öykü, roman deneme ve araştırma dalında çalışmaları bulunmaktadır.

Yayımlanmış Eserleri:

Bana Kendini Anlat, Şiir, Yaz-gı Kitaplığı, 1998 Şanlıurfa

İÇİNDEKİLER

Şiir / 7

Sunuş / 9

Önsöz / 11

BİRİNCİ BÖLÜM URFA

Hafızasını Kaybeden Şehir / 15

Kültürü Sevgiye Dönüştürmek / 17

Satılık Urfa / 21

Urfa Müziği / 24

Kaybolan Urfa'yı Bulmak / 27

Eski ve Yeni / 29

Urfa'da Osmanlı Ruhü / 31

Geçmiş ve Gelecek Arasında Urfa / 33

Modern Urfa'ya Doğru / 35

Ölümlerle Yaşamak / 37

İstanbul'daki Urfa / 39

İki Mümtaz Şahsiyet / 41

Şehirleri ve İnsanları Tanımak / 43

Şiirlerde Saklı Evimiz / 46

11 Nisan İçin Öneriler / 50
Tarih Felsefesi ve 11 Nisan / 52
Yabancı Eserler ve Yerli İmzalar / 54
Kaçakçılık / 56
İbo Show'da Dekor / 63
Üç Portre / 65
Tatlise ve Urfa İmajı / 67
Pir / Kazancı Bedih / 69
Urfa'yı Hikayeleştiiren Sanatçı / Bekir Yıldız / 71
Tatlises ve Siyaset / 73
Bir Urfa Sevdalısı Mustafa Dişli / 76
Biyografi Yazarlığı ve Mustafa Dişli Üzerine /79
Bir Şair Portresi / M. Akif İnan / 81
Ve Ölüm Konuğu Oldu / 84
Tatlises ve Orhan Pamuk / 87

İKİNCİ BÖLÜM DİYALOG

İnanç Turizmde Urfa / 93
Entegrizm mi Diyalog mu / 95
Diyalog Nereden Geçer / 97
Diyalog Üzerine Düşünceler / 99
Diyalogun Arka Planı / 102
Diyologa Nasıl Bakmalı / 105
Abraham / İbrahim ve Diyalog / 107
Sahte Diyalog Gizli Dayatma / 111

*"Ve gül Nemrud'un yaktığı ateşte açan
Koncalanan açılan gelişen İbrahim'in elinde
Tatlı bir su içe gerçekler saçan bir mağara
Urfa'da yıldızların yıldızdan ayın aydan
Günün gündend fazla bir şey olduğu orada
Uzanan bir yarı ölü eli kirazdan kiraza
Kirazsa hep aynı ıraklığı bozmamakta korumakta
İçilemeyen bir su bardakta
Akli düzeltmenin mümkünü kutsal balıklarda"*

Sezai Karakoç

SUNUŞ

“Hafızasını Kaybeden Şehir” Buna bir “Urfa Yıllığı” desek çok da yanlış olmaz diye düşünüyorum. Okuyunca siz de öyle düşüneceksiniz, eminim. Mehmet Kurtoğlu'nun son yıllarda Şanlıurfa'da yayınlanan, kendisinin de Kültür-Sanat sayfasını yönettiği Gap Gündemi gazetesi başta olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış Urfa ile ilgili yazılarından oluşan bir kitap. Urfa tarihini, kültürünü, edebiyatını, sanatını, faktörünü, mimarisini, ekonomisini, bunları borçlu olduğumuz şahsiyetleri de gözlerimizin önüne getirerek, çeşitli dikkat çekici ve düşündürücü bakış açılarıyla ele alıyor.

Böylece bizi Urfa'nın “görünen ve görünmeyen” diyebileceğimiz iki yüzünde unatamayacağımız bir tad alacağımız bir gezintiye çıkarıyor ve bu arada bizi bu iki yüzün de durumuna katkıda bulunmuş olan şahsiyetlerle tanıştırıyor.

Mehmet Kurtoğlu bu yazılarında Urfa'nın yalnız müzikle değil, şiir, öykü, hat, resim gibi güzel sanatların diğer dallarıyla da uğraştığını, bu dallarda da eşsiz eserler veren büyük sanatçılar yetiştirdiğini, Urfa kültürümüzün “Sıra gecesi/çiğköfte/ müzik” üçlüsünden ibaret olmadığını vurgulayarak ilan ediyor.

Gap'ın Urfa hesabına getirdiklerinin yanında götürdüklerinde dikkat çekerken, yalnızca Urfa'ya övgüler yağdırmakla kalmıyor, Urfa'nın değişen yüzünü “değişme-gelişme” ikileminde sergilemeye çalışarak ciddi ve önemli eleştirilerle bizi yapıcı kaygılara davet ediyor.

Günöbirlik köşe yazılarını aşan bir derinlik ve genişlik taşıyan bu yazıların eski gazete sayfalarında yitip gitmesine göz yummamayan Türkiye Yazarlar Birliği Şanlıurfa Şubesinin bu yazıları kitaplaştırmakla iyi bir iş yaptığına inanmanın mutluluk ve gururunu yaşıyorum.

Cuma Ağaç

*Türkiye Yazarlar Birliği
Şanlıurfa Şubesi Başkanı*

ÖNSÖZ

Bu kitapta yer alan yazıların bir çoğu üç yıldan bu yana Gap Gündemi gazetesinde yazdığım Urfa ile ilgili makelelerden ibaret. Daha çok kültür ve edebiyat alanında yazdığım köşemde, zaman zaman da Urfa eksenli yazılara yer verdim. Yayımladığım yazıları ileride kitaplaştıırım düşüncesiyle kaleme aldım. Güncel olaylara değinirken bile kültürle yoğurdum.

iki kısımdan meydana gelen bu kitabın birinci bölümünü Urfa konulu yazılar, ikinci bölümü Diyalog üzerine yazılar oluşturuyor. Böylece okuyucu hem dağınık bir halde bulunan bu yazıları bir arada okuma imkanı elde etmiş oluyor, hem de görünen Urfa'nın görünmeyen tarafına sirayet etme şansını yakalamış bulunuyor.

Gazete yazılarının günübirlik yazılarından oluştuğunu bilenler bu yazıların kitap olarak bir araya getirilmesini eleştirebilir. Fakat diyalog halinde bulunduğum okuyucularımın bir çoğu bu yazıların derinlikli yazılar olduğunu, yitip gitmesinin doğru olmadığını belirterek bu kitabın oluşmasında bana güç ve cesaret verdiler. Ben de acizane bu dost ve okuyucularımın sözüne uyarak böyle bir girişimi gerçekleştirdim. Sizlerin de okuyunca edebi bir tad alacağı bu Urfa eksenli yazıların nüvelerini bana kazandıran Tarih, Kültür ve Sanat merkezi Urfa'nın mümbit toprağı olduğunu belirtmek istiyorum. Bu mümbit toprak Mustafa Ayataç'ın deyişiyile "Müze Şehir Urfa" bir çok kültüre kaynak-

lık, bir çok sanatçıya mektep olmuştur. Kendisine kucak açana yüreğini açmış bir sevgili, bir yar gibi davranmıştır.

Kitapta Urfa'nın sorunlarının yanı sıra kültür, sanat ve folkloründen izler bulacağınız çok çeşitli konular yer almaktadır. Burada yer alan yazılar yukarıda söylediğim gibi başta Gap Gündemi olmak üzere, Akit, Şanlıurfa, Harran, Yaz-gı, gazete ve dergilerinde yayımlanmıştır.

Kitabın yayımlanmasında desteklerini esirgemeyen yakın dostum Şair Cuma Ağaç'a ve Nesaş İnşaat ve Gıda Ltd.Şirketine teşekkürleri bir borç bilirim.

Selam ve Sevgiyle..

Mehmet KURTOĞLU

Haziran 2000 / URFA

I. BÖLÜM
URFA ÜZERİNE

HAFIZASINI KAYBEDEN ŞEHİR

*“Şehirler yeri başkadır yanımda
Benim kadar bilemez kimse
Benim kadar tanımaz şehirleri
Kalbimi ikiye bölseñiz
Bir tarafı Edessa, öbürü Konstantin olur
Sokaklara ayırsanız
Harrankapı / Beykapı / Zincirliskapı
Fatih / Harbiye dahası Beyoğlu olur
Bende şehirler bir başka olur” (1)*

Şehirler de tıpkı insan gibidirler. Ama arada bir tek fark vardır: İnsanların yaşlanması çöküntü (ölüm)üyü, şehirlerin yaşlanması dirilişini (kültür ve medeniyet) getirir. Kısacası tarihi yani geçmişini olmayan yer şehir olamaz. İsmet Özel bir yazısında bunu şöyle ifade ediyor: “Büyük yerleşim alanlarımız var; ama şehirlerimiz yok” ve devam ediyor: “Yine de şehir kültürü için en önemli olan şeyi şehirlerin kendi aralarındaki ilişkilere esas olacak fikriyata ve hissiyata sahip çıkmaları diye nitelendirebiliriz. Bu topraklarda yaşayan bizler fikriyat özürü kültür içinde eriyip un-ufak olmadan önce Mardin, Urfa, Manisa, Konya, Bayburt, Amasya, Trabzon gerçek birer şehir idi. Çünkü buraların insanları tarihi birikime de yön verecek ölçüde o şehre mensup olmaktan gelen hususi bir fikriyat ve hissiyat zemininde hareket ediyorlardı.”(2)

Tarihi olmayan şehirlere baktığımızda beton yığını birer modern mezarlıklara benzediklerini görürüz. Geniş sokaklar, asfalt

yollar ve gökdelenler... İşte bunlar şehir olmaya yetmiyor. Hatta bir yerleşim yerinin şehir olabilmesi için çok uzun bir mazisi olması gerekir, Aydını olması da gerekir ki hafızası olsun. Yani Mersin de şehirdir Urfa da... Ama birinin hafızası yani tarihi, kültürü ve aydını yoktur, öbürünün Milattan önce 8.000'li yıllara uzanan tarihi, kültürü ve aydını vardır.

Benim amacım burada harita üzerinde tek tek hangi yerleşim yerinin şehir olduğu, hangi yerin şehir olmadığı tartışmasını yapmak değil. Asıl üzerinde durup düşündüğüm Urfa'nın göze göre hafızasını kaybettiğidir. Bunu hiç kimse inkar edemez. Bizim kültürümüz sözlü geleneğe dayanır. Yazılı geleneğe değil. Bundan olsa masallar ülkesinde yaşarız adeta. Ufkumuz oldukça geniş coğrafyalara uzanır.

Ama hafızasını kaybeden Urfa'da sözlü geleneğin yerini yazılı gelenek aldığında kitaplar arasına gömülecek bir kültürün sonunun geldiğini anlayanlar anladı. Atilla Maraş'ın deyişiyle "bir rüya şehir"de yaşıyorduk. Ama bu rüya bitti. Kozmopolit bir toplum içinde arabesk bir yaşam oluşturduk. Ve şehir olmaktan çıkıp, büyük bir yerleşim birimi olmaya aday olduk. Tıpkı İstanbul'da İstanbullu bulmak zor olduğu gibi, Urfa'da da Urfa'lı bulmak zorlaştı. Büyüyen şehir Urfa derken aslında hafızasını yani kendini kaybeden Urfa diyoruz. Çünkü şehire damgasını vuran 'Urfalılık' hissiyatı yerini 'köylülüğe' terk ediyor. Yani donukluğa, kolaycılık ve cahillığe. Buradaki köylülükten kastım donukluk ve arabesk kültürüdür. Şehirden maksadım ise dinamizmdir, harekettir. İşte Urfa da bu dinamizm ve refleksini kaybediyor. Ve biz bir türlü bunu anlayamıyoruz. Anlamak için şehrin o güzelliğini yaşamamız, onu iç dünyamızda büyütmemiz gerekir. Yoksa şehrin hafızasını kaybettiğini bile anlayamazsınız.

(1) Kurtoglu Mehmet, *Bana Kendini Anlat, Urfa* 98

(2) *Yeni Şafak* 29 Eylül 1998

KÜLTÜRÜ SEVGİYE DÖNÜŞTÜRMEK

Cemil Meriç bir kitabında: “Gerçek kültür bir tutkudur, bütün varlığımızı ilgilendiren bir davranış, insana inanış, kendini insanlığın kaderinden sorumlu tutuştur. Kısacası, bir sevgidir kültür.” diye yazıyordu. Bu manada GAP’ın merkezi Urfa’ya baktığımızda tam bir yozlaşma sonucu bir davranış bozukluğunun ortaya çıktığını görüyoruz. Bu bozukluk Gap’la gelen bir bozukluktur. Çünkü uzun yıllar oturmuş olan bir Urfa kültürünün dışarıdan gelen göçler, büyümenin getirdiği çözümler, GAP’ın kültürel alt yapıdan yoksun yaptığı Tarım ve Sanayileşme süreci kozmopolit bir yapı oluşturmuştur. Gerçi bu kültürel yozlaşma Türkiye genelinde yaşanmaktadır. Zihinsel çabalara girişmeden elde edilen görsel kültür (Radyo /TV/Sinema/ vs) dinamikleri olmayan yüzeysel bir kültür ortaya çıkarılmıştır. İtalyan Yazar Umberto ECO’nun bir konuşmasında dile getirdiği gibi: “Televizyon köylü ve cahil insanların ufkunu açmıştır. Birikim sahibi ve aydınları ise köreltmıştır.” Doğrudur da.. Kırsal kesimden, başka şehirlerden gelen göçler neticesinde geleneksel olarak varlığını sürdüren Urfa’nın kültür ve sosyal yaşamı bir değişim sürecine girmiştir. Bu Urfa’da diğer şehirlerden daha çok hissedilmektedir. Dışardan gelen zorunlu değişim Urfa’yı büyüyen köy durumuna getirmiştir. Güçlü olan göç zayıflayan Urfa kültürünü etkisi altına almıştır. Bugün Urfa’nın folklorik özellikleri Üniversitelerde tez konusu olu-

yorsa eğer artık canlı olmaktan çıkmış demektir. Çünkü kültür canlı, medeniyet ölüdür. Urfa'nın canlı kültürü de artık medeniyet olma yolundadır.

Yaşı otuz ve üzerinde olanların çok iyi anımsayacağı gibi Urfa'da 1970'lerin sonunda 9 tane sinema vardı. Aileler yetmişli yıllardan önce Urfa'da sinemaya gidebiliyordu. O zamanki nüfus yoğunluğuna göre bugünden daha çok mahalli ve Ulusal basın takip ediliyordu. Şehrin kendine mahsus otantik bir yapısı ve bu yapıya uygun bir sosyal yaşantısı vardı. Bugünkü gibi göstermelik sıra geceleri, çiğköfte seansları ve türküler söylenmiyordu. Şehrin o zamanki bu yapısı bugün Radyo evlerini, arşivleri dolduran çok zengin bir Urfa müziği ortaya çıkarmıştır.

Dünya çapında bir proje olan GAP, Urfa'ya tarım ve sanayi getirmiştir ve bu 20 yıllık bir sürede gerçekleşmiştir. Ama kültür bu kadar kolay girmeyecektir. Ve hemen kazanılan bir şey değildir. Neden mi? İnsanın davranışlarını değiştirmenin, düşüncesini geliştirmenin, ufkunu açmanın bir fabrika kurmak kadar kolay olmadığını düşünüyoruz. Bugün Urfa'ya göçle gelen köylü kesim apartmanlara tavuk horozu ile yerleşiyorsa, balkonları kilere çeviriyorsa bunda bir bozukluk olduğu gerçektir. Çünkü apartmanda oturmak da bir kültür işidir araba kullanmak da.. Eğer biz bunları insanımıza veremiyorsak elbette köylümüz şehri kendine uyduracaktır. Çünkü göç devamlı çoğunlukta çoğunluk ise dışardan gelenlerden oluşuyor. Ben Bahçelievler'den, Yenişehir'den, Akif Ersoy'dan geçerken balkonları tavuk kümesi ve kiler yapanları gördükçe Sezai Karakoç'un:

*"Bana sormayın böyle nereye
koşa koşa gidiyorum
alnından öpmeğe gidiyorum
evleri balkonsuz yapan mimarların"
mısrası hatırıma geliyor.*

Gap dediğimiz şey nedir? Çok geniş bir proje ve bu projenin içinde “kültür ve değişim” yer almakta. Fakat bu perspektiften Urfa’ya baktığımızda ne kültürel bir canlanma, ne de ileriye dönük gözle görülür bir gelişme var. Bakınız, dünyanın kalbi dediğimiz, O çok konuşulan Urfa dediğimiz bu şehrin istatistiksel rakamlarla ortaya çıkardığı tablo şudur: Türkiye genelinde genç nüfus olarak Üniversitede okuma oranı %23 iken Urfa’da %2, Türkiye genelinde düz lise mezunu %23.3 iken Urfa’da %14, Mesleğe yönelik eğitim görenlerin sayısı %16.3 iken Urfa’da %6 oranındadır. Bu tabloyla Urfa yanbaşındaki Adıyaman’dan daha geridedir. Yine Avrupa ülkeleri arasında genç nüfusa sahip ülke Türkiye’nin, vilayetleri arasında en genç nüfusa sahip ili Şanlıurfa’dır. Bir başka konu kaç tane tiyatro salonumuz, kaç tane sinema salonumuz olduğudur. Urfa’ya gelen tiyatro oyunlarını kültür merkezlerinde seyrediyoruz. Aslında Urfa Türkiye’nin bir yansıması. Türkiye genelinde sinema sayısı 400’e ulaşırken yalnız İstanbul’da 138 sinema salonu bulunmakta. 12 ilde hiç sinema salonu bulunmazken, 30 ilde tek bir sinema var ve Urfa’da bir tek sinema salonu olan vilayetler arasında. Yine yerli ve yabancı turist ve araştırmacıların sık sık ziyaret ettiği Urfa’da hem bu tür gezileri organize eden kuruluşların olmaması, yeterli otel bulunmaması göze çarpan diğer eksikliklerdir.

Avrupa karanlık çağını ilim ve kültürle yani aydınlanmayla kapamış Rönesans ve Reform yapmıştır. Urfa’da bir rönesans geçirmektedir. Fakat bu rönesans kültürel alt yapıdan yoksundur, köksüzdür. DSİ konferans salonunda kültürel bir hizmet sunulduğunda üç-beş meraklıdan başka kimse bulunmazken Müzik ve eğlence programlarında oturmaya yer bulunmamaktadır. İşte bu kültürel yozlaşmadan başka bir şey değildir. Bir ülkenin şarkıcı, türkücüleri ve artistleri sanatçı olarak öne çıkarken gerçek sanatçılar olan yazar, şair ve düşünürler ortalarda görülmezse o ülkenin kültür hayatı bitmiş demektir.

Yine Cemil Meriç'in bir sözüyle tanımlarsak; "Filozofların aydınlatamadığı toplumu, şarlatanlar aldatır"..

Kültürel alt yapısını tamamlamış, geleceğe zengin bir miras donanımına sahip bir Urfa profili çizebiliriz. Yeter ki bu konuda duyarlı olalım. Cemil Meriç'in yukarıda söylediği gibi kültürü bir sevgiye dönüştürmesini bilelim. Sanırım o zaman bütün problemler çözülecek cehalet ve yozlaşmadan kurtulacağız. Urfa binlerce yıllık tarih ve kültürüyle bunun üstesinden gelebilir. Yeter ki içimizdeki o gücü farkedelim...

SATILIK URFA

Zügürt Ağa filmini seyredenler bilirler, geleneklerin katı kurallarına teslim olan ve ağalığın gereğini yapmaya çalışan kahramanın sonunda köyünü satlığa çıkarması mizahi bir dille anlatılır. Kuraklıktan dolayı köyünü satan ağa İstanbul'a göç eder. İstanbul'da dahi köylüleriyle birlikte hareket etmekten kurtulamaz. Son yapacağı bir iş kalır çiğköfte satmak...

Filmin çekimlerine o zaman Karameydanı civarında rastlamıştım. Filmi seyretme imkanını da İstanbul'da çalıştığım sıralarda bulmuştum. Hiç unutamıyorum o filmin her sahnesine seyirciler gülüyorlardı. Hatta benim gülemediğim sahnelere bile... Ne çok gülünecek şeyimiz varmış meğer...

Bu eski filmi ne diye gündeme getirdim. GAP'la birlikte köylüleşerek değişen, hergün bir tarafını yenileyen Urfa'yı görünce tıpkı filmde olduğu gibi "artık bize ağalık kalmamıştır" diyerek Urfa'dan çekip gitmeyi düşündüm. Ne Urfa'nın Urfalılığı, ne de Urfalıların şehirliliği kalmıştı. İyi insanlar iyi atlara binip gitmiş, yerlerine köylü sinsiliği taşıyan Zügürt Ağa'daki tipler kalmıştı. Filmin güzelliği sanal olması ama Urfa'nın yaşadığı değişim ve göç ise gerçek. Filmdekiler nefeslerini İstanbul'da almıştı. Ama bir gerçekimiz olarak ağalarımız ve köylülerimiz tarlalarını ve köylerini satıp Urfa'ya gelmişlerdi. İstanbul zaten elden çıkmıştı kozmopolit bir şehir olarak. Hiç olmazsa Urfa bozulmasın "şehir" olarak kalsın bize... Olmadı

ama... Kafamızı değiştirmeden önce elbiselerimizi velhasıl herşeyimizi değiştirdiler. Türkiye'ye hakim olan köylülük Urfa'yı da vurdu. Önce zenginlerimiz mevziyi terk etti sonra alt gelirli hemşhanelerimiz...

Daha sonra Özal dönemi çağ atlayan köylülerimiz doldurdu şhremizi. Tüketmek tek hedefti, tükenmeyen hiç bir değer bırakmadık... Nihat Genç Köpekleşmenin Tarihi'nde "Türkiye Tarihi köylülük tarihidir" der. Ve bir çok örnek sunar Osmanlı'dan Cumhuriyete... Urfa 1980'lerden sonra ciddi şekilde yozlaşmaya tabi tutuldu. Bunu da GAP adı altında şehre giren yerli yabancı odaklar gerçekleştirdi. Bunu üç yoldan yaptılar.

Birincisi Değişen Türkiye ile Değişen Urfa beraber hareket etti. İkincisi GAP'ın götürdükleri. (getirileri ile götürülerini iyi hesap etmek gerekir) Üçüncüsü su altında kalan toprakların sahipleri ile terörden muzdarip insanların göçü... Urfa bu kadar yoğun kültür bombardımanı altında kendi değerlerini kaybetti. Eskiden hakim olan çoğulculuğun yerini Mete Tuncay'ın deyişle çeşitlilik aldı. Urfalı Urfa'yı kaybederken, Urfa'da Urfalıyı dışlıyordu. Parası olan gavur olsun müslüman olsun Urfa'yı parça parça alıyordu. Halepli Bahçeye gayri müslimleri sokmam diyen memleket çocuğunu sürgün yollayan zihniyet, şimdi Haleplibahçe'ye Sinagog, Kilise yapmanın onurunu taşıyor. Keşke Züğürt Ağa'da olduğu gibi Urfa parça parça parsel lenmeyip tümünden satılsaydı. Belki o zamanlar insanlar uykudan uyanır, hakikatı görürlerdi.

Urfa artık satıldı, Urfa artık misyonerlerin cirit meydanı. Urfa artık tarih oldu ki kitaplarda. Herşey artık kayıt altına alınıyor, talandan geriye ne kaldıysa. Urfa Türküleri, Sıra geceleri, halk oyunları, atasözleri, deyimleri, yemekleri, çiğköfteleri, camileri, meydanları, evleri, sokakları, hamamları, kapıları, tokmakları bütün herşeyi kitaplaşıyor. İnsanlarının yüzü bile kare kare fotoğraflara alınıyor, arşivleniyor. Sanat Tarihçisi Cihat Kürkçüoğlü'nun arşivindeki fotoğraflara bakınız. Orada parça-

lara bölünmüş, yıkılmış, kaybolmuş Urfa'yı göreceksiniz. Kaybettiğiniz evlerinizi, sokaklarınızı , camilerinizi sanatlarınızı...

Yıllarca hapiste kalmış bir eşkiyamın köyüne dönüşünü ve bıraktığı herşeyin artık eskisi gibi olmadığını anlatan "Eşkiya" filminin kahramanı Baran, hapisten çıktıktan sonra köyüne döner. Fakat köy sular altında kalmıştır. Baran doğduğu yaşadığı köyüne hüznle bakar. O sırada köyü terketmeyen bir deli kadın belirir. Aralarında düşündürücü konuşmalar geçer. Kadın Baran'a bir nuska verir ve "onun kendisine uğur getireceğini" söyler. Ve acılı Fırat türküsü yer alır...

Düşünüyorum da Yetmişli yıllarda vefat eden dedem mezarından kalksa Dergah'tan Karaköprü başına kadar yürüse hangi şehirde yaşadığını sorardı herhalde? Hatta Baran gibi nerelelere gitti bu insanlar derdi. Filmde olduğu gibi dedemi bir deli karşılar mıydı bilemiyorum. Tek bildiğim artık bizim delilerimizde kalmadığı ve Urfa'yı kötülükten kurtaracak muskalarmızın bulunmadığı....

URFA MÜZİĞİ

Türkiye’de ses sanatçısı, türkücüsü yada Türkü denildiğinde hemen akla Urfa geliyor. Türkiye’nin neresine giderseniz gidiniz Urfalı iseniz hemen oracıkta bir türkü okumanız istenir sizden. Böyle bir şöhrete sahip Urfa’da doğmak güzel ama bunu da ayağa düşürmek doğru değildir. Son yirmi yıldır İbrahim Tatlıses, ondan daha önce Nuri Sesigüzel Türk Halk Müziğine sesleri ve yorumlarıyla damga vurmuş sanatçılarımız olarak ayrıca takdire şayandırlar...

Özellikle Halk Müziğiyle özdeşleşmiş Urfa’nın, bence bu özelliğinden daha önemli olan yanı, hemen hiç bir vilayetimizde bulunmayan bir gazelhanlık geleneğidir. Bu geleneğin son icracılarından biri olan ve yetmiş aşkın yaşıyla Kazancı Bedih, yurdun dört yanında dinlenmektedir. Benim hafızamda gazel okuyan ve şu anda İstanbul’da ikamet eden iki hemşehrimiz Bedirhan Kırmızı ve İsa İshakoğlu var. Ayrıca dinleme fırsatı bulduğum, müzik kültürü bir hayli zengin olan Güneydoğu Gazetesi yazarı Halil Biner hocam... Daha eskilerden meşhur Te-nekeci Mahmut, Mukim Tahir...

Geçen günlerde çekim için Urfa’ya gelen Yapımcı Yaşar Duru hocayla tanışma fırsatı bulmuştum. Bir kaç saatlik sohbet esnasında söz dönüp dolaşp Urfa Müziğine geldi. Yaşar Duru hoca, müzik konusunda şunları söyledi:” Urfa’da bağlama dolayısıyla Türkü yenidir. Bilemediniz 1960’lardan sonradır. O da Nuri Sesigüzel’in şöhretinin yaygın olduğu dönemlerdir. O ta-

rihlerden sonra Urfalılar bağlamayla tanıştı, eline sazını alan İstanbul'a gitti. Urfa'da çalınan sazlar şunlardır: Cümbüş, Keman, Kanun, Kaval... Urfa Müziği, içinde doğduğu coğrafi ve tarihi şartlarda oluşmuştur. Urfa Müziği, bugün Türk Sanat Müziğinin Türkü formundadır. Rumeli etkisi vardır. Ayrıca Urfa'nın 2+2,4+4'lük türküsü yoktur. 8+8'lik ağır türküleri vardır. Urfa'da şu anda okunanlar Türkü formunda bestelerdir. Bunlar ancak yüzyıl sonra türkü olur.

Yaşar hocadan bunları dinleyince aklıma Halil Biner'in Urfa Müziği üzerine söyledikleri geldi. Halil Biner: "Eskiden Urfa'da türkü yoktu. Türküye uçkur havası derlerdi. Gazel okunan yerlere türkücüler giremezdi. Mukim Tahir, Ali Çini, İsa İshakoğlu, Tenekeci Mahmut gibi isimler gazelhandır. Makamşinastırlar. Dikkat ediniz "Ehli Makam" demiyorum. Akademik değildir bunlar..." Urfa'da musiki niçin gelişmiş sorusuna da şu cevapları veriyor Halil Biner: "Nasıl ki, şimdi İstanbul, Ankara gelişmişse, Londra, Paris, Newyork, Moskova gelişmişse bundan bin yıl önce de Urfa-Harran gelişmiş, kültür merkezi olmuş, musiki gelişmiş. Eskiden Harran başkentlik yapmış. Kültür merkezi olmuş, beraberinde müzik de gelişmiş. Urfa'nın var olan bu musiki geleneği bin yıl öncesinden gelmekte..." Musiki konusunda birikimli insanları dinleyince, okuduklarınız ışığında olaya daha geniş bir açıdan bakabiliyorsunuz. Bugün çok meşhur bir türkümüz olan Kara Üzüm Habbesi'nin ortaya çıkışını Halil Biner ilginç bir anektodla açıklıyor: "1950'lerden önce Urfalıların düğünlerde söylediği bir türkü vardı:

Oğlan kalkmış oyuna

Kurban olam boyuna

Mahleli kurban olsun

Bu oğlanın soyuna

Hastave lakablı Durak Şerbetçi daha sonra bunu aynı ritimle değiştirerek anlayacağınız Kara Üzüm Habbesi türküsüne dönüştürdü."

Urfa'daki müziğin yozlaşmasına bir başka örnekle şöyle ce-

vap verdi: "Urfa'ya bir konser gelmişti. Benle Ayhan Abamor konsere gitmiştik. O zamanlar Asfalt yolda yazlık sinema vardı. Yıldız Sineması. Atlas Sinemasının doğusundaydı. Demir İzzet'in de iki küçük çocuğu vardı. Bunlardan biri şimdi yine söylüyor. On -onbir yaşlarında olan çocukları sahneye çıktı. Rahmetli Tenekeci Mahmut en önde oturuyor.Sonra da Demir İzzet sahneye çıktı. Dediki :”Ben üstadlarımın yanında şarkı okuyamam” (Üstaddan maksat Tenekeci Mahmut’u kastediyor) Seyirciler tezahürat yapıp “Demir İzzet, Demir İzzet” diye bağırınca, seyircilere hitaben, ”Şimdilerde hırsız çıkmış. Ama ben yine de size yeni bir parçamı okuyayım” dedi. (Hırsızdan maksat eserlerini çalanları kastediyor) Başladı okumaya:

Suya gider su testisi doldurur

Eve döner gül benzimi soldurur

oysa okuduğu bu parça “Diyarbakır etrafında dağlar var” türküsünün bir uyarlamasıydı. Bunu daha sonra ben şahsen yüzüne vurdum..”

Bu iki üstaddan dinlediğim ve okuduğum kadarıyla Urfa müziği günümüzde olduğu kadar yoz bir müzik değildi. Çünkü Divan Edebiyatından beslenen, sağlam temelleri olan bir geleneği vardı. Özellikle Divan Edebiyatından beslenen gazelhanlığın, kalite ve seviyesi gözardı edilemez. Çünkü bugün olduğu gibi eline bağlama alıp saçma sapan sözlerle okunan türkü türkü değildir. Zira türküyü besleyen şiirdir. Şiirse incelik, estetik, derinlik ve hikmettir. Fuzili, Nabi, Şair Eşref, Şevket, Nezihe ve Abdi gibi şairlerin gazelini ezberleyip okumak kolay olmasa gerek. Gazelhanlık geleneğinin en son icracılarından (Bir çok eksiğine rağmen) Kazancı Bedih'in bu kadar yazılıp çizilmesi, popüler olması boşuna değildir. Görüldüğü gibi Kazancı Bedih avam tarafından sadece dinleniliyor, konuşulup tartışılmıyor. O daha çok eğitilmiş ve aydın insanlar tarafından hayranlıkla dinleniliyor, konuşulup tartışılıyor. Anlayacağınız onun hitap ettiği kesim elit bir kesim. Ki, öyle olmasaydı Selahaddin Yusuf: "Nietzsche, Pir'i dinleseydi çıldırırdı" diyebilme cesareti gösteremezdi...

KAYBOLAN URFA'YI BULMAK

Uzun süredir bu köşemde Urfa üzerine yazılar yazmaktayım. Özellikle de Urfa'nın kaybolmaya yüz tutmuş tarihi ve kültürel mirası üzerine yoğunlaşıyorum. Biliyorum bazıları konunun üzerinde bu kadar çok durmamı” Kabak Tadı” şeklinde yorumlayacaktır. Ama olsun, biz, yine de bu kaybolan mirasın üzerinde durmaya devam edeceğiz.

Yazımın başlığı “Kaybolan Urfa'yı bulmak”... Bu nasıl olur diye soranlar çıkacaktır. Kaybolan Urfa'yı bulmak kolay değil elbette. Ama kaybolan Urfa'nın resimlerini, fotoğraflarını, yazı ve belgelerini toplayıp bir araya getirmek, bunu arşivlemek ve koruma altına almak zor olmasa gerek. Bu yapılması kolay bir iş değil. Özellikle bu iş gönül işi, özveri işi. Sonra kamu kurum ve kuruluşlarının, vakıfların ve yazın adamlarının desteği gerekir. Hepsinden önemlisi ise bu kaybolan mirasın peşine düşmek...

Bunu için neler yapılabilir? Birincisi Urfa'da çevrilmiş filmleri taramak Urfanın geçtiği mekanları karta basmak. Hüseyin Peyda'nın sinemaya atıldığı ilk yıllarda ve sonrasında bir çok film çevrilmiş Urfa'da (Harran dergisinde Urfa'da çevrilen filmler başlarını taşıyan dizi yazıda ve onun kaleme alan Mehmet Hazar'dan bu konuda bilgi alınabilir) ikincisi Osmanlı arşivlerinden Urfa üzerine yazılan kitap ve yazılar taranarak günümüz Türkçesine çevrilmesi ve bu konuda çalışmalar yapılması,

üçüncüsü yabancı ülkelerde yayımlanmış Urfa üzerine araştırma, inceleme, anı ve tarih kitaplarını Türkçeye çevirmek meraklıların hizmetine sunmak dördüncüsü, Urfa türkülerinin söz ve notalarını mahalli sanatçıların okuduğu plak ve kasetleri bir araya toplamak.. Bütün bu anlattıklarımı oturduğu yerde ahkam kesmek gibi görenler olacaktır. Bunlar daha önce de konuşulmuş yazılmışta olabilir ama bizim burada bunu gündeme getirmemiz bu işe dört elle sarılması içindir. Bu işin altından kalka-bilecek kamu-kurum ve kuruluşu olduğu gibi vakıflarda vardır. Yeterki bu iş için bir araya gelmeyi beceribilsinler.

Urfa içinde yaşayanlara güzel ve cazip gelmeyebilir yine çok farklı bir şehir de olmayabilir bazılarının gözünde. Fakat gerçekte Urfa oldukça değişik bir şehir. Dünyanın hiç bir yerinde böylesine mimarisi, tarihi, kültürü ve otantik havası olan başka bir şehir yok. Urfa'yı başkalarının gözünde cazip ve farklı kılan bu işte... Hristiyan yazar Segal'in kutlu şehir Edessa demesi boşuna değil. Yine üstad Said Nursi'nin "Mübarek Şehir" tanımını yabana atılamaz.

Geçen yıllarda Malezya'dan Urfa'ya gelip dizi film çeken TV- 4 kanalının ekipmanlarının Urfa'ya bakışlarını görmeyi isterdim. Kısacası kaybolan Urfa'yı bulmak mümkün değil ama hiç olmazsa film karelerinde anılarda, kitaplarda, türkülerde, şiirlerde, tarihi mekanlarda kalan o Urfa'yı bulup çıkarmak zor olmasa gerek. Bütün bu anlattıklarım bir zihin jimnastiği olarak da görülebilir. Ama ben bütün bu anlattıklarım çerçevesinde size nostaljik gelme de tarihi Urfa'yı fotoğraf ve yazılarda olsun görmek istiyorum. Sizde görmek istemez misiniz?

ESKİ VE YENİ

*“Çocukluğumun geçtiği sokakta
biraz dolaşayım dedim
Şimdi oturduğum yerden uzakta*

*Öyle bir hüzün ki çöktü içime
ne bileyim,
ağlayışım geldi kendi kendime*

*insanları değişmişti
ondan belki de
sonra pek çok evlerin yerinde
yeni yeni binalar belirmişti”*

Evet bir şiirinde böyle diyordu Behçet Necatigil..

Bu şiiri okuyunca kaleme sarılmadan edemedim. Yaşım henüz otuzu geçmemesine rağmen son onbeş yılda toplum olarak yaşadığımız hızlı değişim beni oldukça yaşlandırdı diyebilirim. Aslında dünya son yirmi - yirmibeş yılda hızlı bir değişim yaşadı. İnsanoğlunun Ay’a çıkmasından sonra atom enerjileri, bilgisayarlar, telefon, televizyon vs. herşey bir anda hayatımıza girdi ve bizleri Kafka’nın “Değişim” adlı hikayesindeki “Samsa” gibi böcekleştirdi. Yani kendimize yabancılaştırdı.

İşte henüz yaşı otuz olan ben, kendimi bu değişim karşısında yaşlı hissediyorum. Benden on-onbeş yaş küçüklere eski Urfa’yı anlatıyorum, cazip geliyor. Çünkü biz çocukken bırakın bilgisa-

yar, interneti; televizyon dahi bu kadar yaygın değildi. Ellisekiz meydanından Beykapısı'na uzanan o daracık çıkmak sokaktan saman yüklü deve kervanlarının geçtiğini benden sekiz-on yaş küçüklere söylediğimde inanamıyorlar. Bugün yaşı 20 olan hangi Urfalı genç, deve görmüştür? Haşimiye'nin dar bir sokak olarak Sarayönüne uzandığını, Kazancı pazarında tokmak seslerinden geçilmediğini, Ramazan aylarında iftarın topla birlikte açıldığını, Eski Arasa hamamının oradan Düdük meydanına uzanan dar bir sokak olduğunu, 12 Eylül diye bir cadde olmadığını, Bahçelievlerde tek - tük binaların yapıldığını, Bamyasuyu'nun kırmızı bir tarla olduğunu, Beykapısı'nın dar bir mahalle olduğunu söylersek acaba kaç genç insan inanır.

Çok hızlı bir değişim yaşadık ve bu hızlı değişim bizi kendimize yabancılaştırdı. Çiğnenmeden yutulan bir lokma gibi hazmı zorlaştırdı adeta. Ve bugün biz, onyıl, yirmiyl öncekinin güzelim ortamını arar olduk. Kitle iletişim araçlarının yangınlaşması görünürde bize çok şey kazandırdı diyenler çıkacaktır elbet. Ama unutmayalım ki dünün köklü, zengin kültür ve yaşamının yerini bugün köksüz ve suni davranış biçimi aldı. Nabi Avcı'nın deyişiyle "Enformatik Cehalet" içindeyiz. Ve biz bu cehaleti bir değişim olarak alıp güzelliklerimizi yok ediyoruz.

Necip Fazıl'ın şiirinde olduğu gibi "Yeni çirkine mahkum, eskisi güzellerin" oluyor. Ve biz hep çirkinliklere imza atmış oluyoruz farkında olmayarak. Behçet Necatigil gibi farkında olanlar da:

*"Eski günler neredesiniz
Açın kapınızı evinize gireyim
Ama nerede o evler
ne bileyim"*

diyerek eski günlere hasret çekiyorlar.

URFA'DA OSMANLI RUHU

Osmanlının 700. yılının konuşulduğu bu günlerde Osmanlı şehri olarak varlığını sürdüren kent hangisidir diye soracak ol-salar hiç korkusuz Urfa derdim. Neden mi? Urfa, İstanbul'dan sonra en çok Osmanlı şehrini anımsatan bir kent. İstanbul'a Os-manlı, mimarisi ve sanatıyla damgasını vurmuşken Urfa'ya ru-hunu üflemiştir. Son zamanlarda Gap'la değişen Urfa'nın 15-20 yıl önceki hali tam bir Osmanlı yaşamıydı. Mahalle hocaları, Ramazan aylarındaki mistik ortam, ihtiyar dedelerin giydiği fi-s-tan, saman taşıyan deve kervanları, iftar topları, camilerden se-layla birlikte okunan gazeller vs vs.

Son zamanlarda Urfa'ya gelen heyetler,yazar ve gazeteciler hep Urfa'daki Bizans yapılarına -Süryani- dikkat çekiyorlar ve Urfa'daki Osmanlı mimarisi ve ruhunu görmezden geliyorlardı. Oysa, Şanlıurfa'da mevcut olan tarihi camilerin büyük bir bölü-mü Osmanlıya aittir. "Osmanlı mimarisinin Bursa ekolünde or-taya çıkan ters T planlı cami şeması ile Süleymaniye ve Şahza-de camilerinde görülen orta kubbenin iki yada dört yarım kubbe ile genişletildiği şemanın dışında Urfa camilerinde Osmanlı ca-mi mimarisinin tüm plan tipleri uygulanmıştır."(1) Cihat Kürk-çüoğlu'ndan alıntıladığım Urfa'daki Osmanlı izlerinden yalnız-ca biri. Ben burada daha başka bir yönüne değinmek istiyorum. Bu da Urfa sıra gecelerinde, düğünlerde, yatı gecelerinde ve cu-ma selalarında okunan gazeller. Hiç kuşkusuz gazeller Osmanlı

edebiyatının temel taşı. Bütün edebi sanatları, düşünceleri duyguları içinde taşıyan bir sanat. İşte bu gazeller Osmanlının yıkılışından 75. yıl sonra halen Urfa'da canlılığını koruması hiç dikkatinizi çekmiyor mu? Bir anda Türkiye'nin gündemine giren Pir lakaplı Kazancı Bedih'i ayrıcalıklı kılan acaba gazel okumasından başka bir şey miydi? Elbette değil, sokakta simit satan, hamallık yapan, daha ileriye gidersek, müziği hayatının başat yerine oturtmuş insanların Urfa'da gazel okuması sıradan bir şeymidir acaba?

Bir sıra gecesinde Şair Nabi'den Fuzuli'ye, Yaşar Nezihe'den Şair Abdi'ye dahası Şair Eşref'e kadar gazeli okunmayan şair var mıdır? Yaşar Nezihe İstanbullu bir hanımefendidir ama Urfa'da gazelleri yankısını bulmuştur. O yürekten yazmıştır, Urfa'lı yürekten okumuştur.

Urfa dışında hiçbir vilayette gazel bu kadar güncel değildir. Ve hiçbir vilayetimizde Urfa'daki kadar gazelhan yoktur. Bir Bedran Kırmızı, bir Kazancı Bedih daha ötelerde Tenekeci Mahmut bunlardan bir kaç. Urfa'daki Osmanlı izlerini biraz da görülmeyen soyut varlıklarda aramamız gerekmez mi?

Urfa'nın taşına- toprağına sinmiş Osmanlı ruhunu birazda toplumsal davranışlarda, edebiyatta, şiirde aramamız gerekir.

Herkesin kabul ettiği Urfa'daki çoğulculuğu biraz da somut olarak bize sunan Osmanlı medeniyetinde aramalıyız. Çünkü Urfa'daki ruh, Osmanlı ruhu. Birlik beraberlik, inanç, çoğulculuk dahası bir canlı kültür ve tarih. İşte Urfa'ya birazda bu yönüyle bakmamız gerekir.

(1) Cihad Kürkçüoğlu, Ş. Urfa camileri, Şurkav, Ağustos 1993.

GEÇMİŞ VE GELECEK ARASINDA URFA

Urfa tarihi ve sosyal yapısıyla bir kültür cennetidir. Bu özelliğini yalnızca Gap'la almıyor, bilakis tarihsel bir miras olarak dünün Harran üniversitesinden, İslam öncesi ve sonrası (sanat, edebiyat, felsefe, ilahiyat, astronomi, matematik) alanındaki ilim ve iddialarından, farklı din ve mezhepleri bir arada tutmasından alıyor.

Urfa işte bu yönüyle üzerinde durulması gereken bir şehir. Nasıl ki, Roma, Atina, Mekke, Kudüs, Medine, Şam, Bağdat gibi şehirler şehir olma dışında bir takım özellikleriyle ortaya çıkıyorsa Urfa'da tıpkı bunlar gibi sıradan bir şehir olmanın ötesinde farklı bir anlam taşımaktadır. Dün, Emevilere başkent olabilme imkanını gösteren Urfa, bugün dünyanın merkez üssü olma cazipliğini taşımaktadır. Bunu biz söylemiyoruz herkes söylüyor. Ben Urfa'nın kültürel, siyasi ve ekonomik cazipliğini sadece Gap'a bağlamıyorum.

Öyle inanıyorum ki bir takım referansları bulunmaktadır. Örneğin üç dinin bulunduğu bir merkez olma, üç dinin iman ettiği bir peygamberin (Hz. İbrahim) vatanı olma, dünyanın ilk ilim merkezlerinden biri olma (harran Üniversitesi) üç ilahi dini farklı mezhepleriyle de olsa bir arada yaşama imkanı sağlaması ve üzerinde kurulan birçok medeniyete beşiklik yapmış olması Urfa'nın farkını ortaya kayması bakımından oldukça önemlidir. Bu önemi ilk keşfedenlerden biri olan Fethullah Gülen, papayla gö-

rüşmesinde Urfa'nın Harran ilçesinde üç dinin okutulacağı bir ilahiyat fakültesi kurma projesinden bahsetmesi düşünölmeye değer bir konudur.

Bence Urfa'yı tanımlarken geçmişinden ayıramazsınız. Yani Urfa dünöyle kurduğu köprü sayesinde daha güzel inşa edecek tir. Ama ne yazık ki ne mimari ne de kültürel anlamda böyle bir köprü kurulamamıştır.

Urfa, İstanbul'dan sonra kapalı çarşısı en çok olan bir vilayet. Kendine has mimarisiyle tam bir site şehri. Roma'ya gidenler anlatıyor. İki tane Roma varmış. Eski Roma, yeni Roma. Romalılar eskisini olduğu gibi bırakıp yeni bir Roma kurmuşlar. Ama bize bakıyoruz, Gökdelenlerin dikildiği, betonlaşmanın modernleşme adı altında mantar gibi bittiği bir dönemde Urfa'da haddine düşeni almış ve Köprübaşı'ndan Halepli'ye doğru bir betonlaşma sürecine girmiştir. Şehrin merkezini yukarılara (Akif Ersoy, Emniyet Cad, Sırın, Karaköprü) taşımak varken eski Urfa evleri teker teker yıkılıp iş merkezleri yapılmaktadır.

Urfa, Harran'dan Eyyüb Nebi köyüne uzanan bir çizgide, Üniversite kalıntıları, Soğmatar, Hanel Bağrur Kervansarayı, Şuayp Şehri gibi tarihi kalıntılarıyla işlenmesi gereken bir medeniyet beşığı.. Üst üste binmeyen yarı yarıya eşit bir çizgide sıralanan, sırt sırta vermiş evleri, geniş avluları, avlusunda incir, dut ağaçları, asmaları, yediveren gülleri, nakış nakış işlenmiş güvercin takalarıyla tam bir İslam şehri olma özelliğini koruyan Urfa mimarisinin dayanışma ve eşitliği şehrin yapışında taşınması, modern zamanların insanına vereceği çok şey vardır.

Bu vasfiyle kültür ve medeniyet şehri olan Urfa, henüz İslam şehri olma özelliğini kaybetmemiş fakat çözülmeye yüz tutmuş bir yolun başında bulunmaktadır.

Urfa, eğer geçmişteki bu mirasını bugüne taşıyabilirsek hergün hepimizin yakındığı cehalet ve yozlaşmadan, kurtulabiliriz yoksa hergün biraz daha çözüür bu zengin mirası göz göre top-rağa gömeriz..

MODERN URFA'YA DOĞRU

“Site Şehir Urfa”, son on yıl içinde “Modern Şehir” olma yolunda bilinçsizce değişime uğradı. Sanıldı ki, “değişen” şehir “gelişen” şehirdir. Oysa kültürel alt yapıdan yoksun bir değişim “Modern Şehir” ortaya çıkarmaz. Çıkarsa çıkarsa “Arabesk Şehir” ortaya çıkarır. Urfa’da bugünkü görüntüsüyle tam anlamıyla bir “Arabesk şehir”dir...

Modern Şehir, bir ideoloji ve bilincin sonucu ortaya çıkarılmıştır. Ve Avrupanın neresine giderseniz gidin, hep aynı mekan, hep aynı mimariyle karşılaşırız. Bireyler de bu şehrin kimliğine uygun davranışlar sergilemek zorundadır. Yoksa, şehir kendine uymayan insanı yutar. Türkiye’de bu tip şehirleşmenin temelleri uzun süreden beri sürmektedir. Şayet bir şehrin modern olduğunu anlamak istiyorsanız önce bu şehrin mekanlarına bakınız. Bu mekanlar her yerde aynıdır: Hastane, Huzurevi, çocuk parkları, parklar, tiyatro salonları, hapishane, tımarhane, kerhane vs.. Modern şehri “modern” yapan işte bu saydığımız mekanlardır. Avrupa biraz daha ileri gitmiş, intihar etmek isteyenlere özel kuleler yapmıştır. Böylece bireylerin sıkıntı ve problemleri topluma yansımamış oluyor. Bütün bunları neden gündeme getiriyorum? GAP’la birlikte değişen ve gelişen Urfa’dan bahsediyorlar. Şehrin yeni açılan caddenin ve sokakları, organize sanayi bölgeleri ve hatta insanlarıyla değiştiğini ve geliştiğini söylüyorlar. Biz de bu söylenenler ışığında şehre baktığımızda hiç te

iç açıcı şeyler görmüyoruz. Hatta düne göre gözle görünmeyen bir gerileme olduğunu seziyoruz. Nüfus büyümüş, okuma oranı küçülmüş, okur-yazar oranı Türkiye'nin en gerisinde. Kız çocuklarının yarısından fazlası okul yüzü görmemiş. Köylüsü şehirlisiyle GAP'ın nimetinden faydalanabilecek kültürel birikim ve donanımına sahip değil. Trafik ise içler acısı, arap saçına dönmüş...

Urfa'ya gelen yabancılar geleneksel Urfa'nın "Modern Şehir" olma yolunda ne kadar mesafe katettiğini köy yollarında kullanılan son model avrupalı arabalar, mantar gibi biten beton binalar ve şalvar üzerine giyilen Medya yeleşimiyle ölçüyorlar. Bir de mantolu, çarşafly ya da köfili annenin yanında dolaşan blujinli genç kızlarla... Aslında bu saydıklarımız Modern şehir Urfa'nın değil, zıtlıklar şehri Urfa'nın profili... Çünkü modern şehir olabilmesi için en az üç beş bulvarı, geniş sokakları, meydanları, büyük parkları, tiyatro ve sinema salonları olması gerekir. Oysa yirmi yıldır adı GAP'la birlikte anılan Urfa'nın bırakın bulvarını, doğru düzgün bir caddesi bile yok!

Michel Foucault'a göre modernizmin en belirgin özelliklerinden biri de delilerin tımarhanelere kapatılmasıdır. Biz de Urfa'nın "Modern şehir" olup olmadığını öğrenmek isteyenlere Urfa sokaklarında dolaşan delilere bakmasını öğütleriz. Gerçi eskisi kadar delimiz de kalmadı ama yine de bu şehrin modern olup olup olmadığı konusunda ipuçları verecek kadar delimiz var sanırım. Şayet bunu da ölçü olarak kabul etmeyenlere Haran'da yöresel kıyafetlerle konser veren Ajda Pekkan'a bakmalarını tavsiye ederim. Ajda Pekkan, yöresel kıyafet içinde ne kadar "geleneksel" olduysa Urfa'da o ölçüde "Modern" olmuştur..

ÖLÜLERLE YAŞAMAK

Yahya Kemal elçilik yaptığı yıllarda yabancılar sormuş:

- "Nüfusunuz kaç milyon?"

Üstad: "60-70 milyon" demiş.

- "Nasıl olur?" dediklerinde

- "Biz ölülerimizle yaşarız" diye cevaplamış.

İslam coğrafyasını bir baştan bir başa dolaştığınızda Üstad'ın ne demek istediğini daha iyi anlarız. İslam şehirlerinin en belirgin özelliklerinden biri sanırım giriş ve çıkışlarında mezarlıkların bulunmasıdır. Şehre giren ve çıkan yolcular bu mezarlıkların ya ortasından ya da yanından geçer. Uzağa gitmeye gerek yok. Kendi memleketimiz Urfa'nın giriş ve çıkışlarına bakınız; Harrankapı Urfa'nın girişidir, aynı zamanda mezarlıktır. Beykapı başka bir girişi yine (eskiden) mezarlıktır. Samsatkapı yine bir başka giriştir. Bediüzzaman mezarlığı adıyla bilinir. Bunlar geliş güzel yapılmamıştır. İsmail Kara "Biraz Yakın Tarih Biraz Uzak Hurafe" adlı kitabında; mezarlıklar, camiler, türbelere hep bu açıdan bakar ve şöyle der: "İstanbul'dan camileri, türbeleri, yatırları alırsanız geriye İstanbul kalmaz." Aynı şey Urfa ve diğer şehirlerimiz için de geçerlidir.

Geçenlerde bir arkadaş Ankara'da ölüleri apartman misali üst üste gömdüklerini anlatıyordu. Derinliğine kazılan mezarlar betonla çevriliyor, her beş yılda ölü gömülüp, üzeri örtülüyormuş. Sezai Karakoç, Balkon adlı şiirinde balkonların mezarları anım-

sattığını vurgularken, ölümlerin apartman misali mezarlarında üst üste bineceğini acaba düşünmüş müydü?

Ölümü düşünmek insanı sekülerizm (dünyevileşmek)'den kurtarır. Modern insanın en büyük açmazı belki de ölümü kerdi dışında görmek istemesidir. Ölümü düşünmek yani ahireti hatırlama İslami bir haslet ve islam dışında hiç bir dinde bu denli etkili değildir. Anadoluya bakınız. Bir baştan bir başa ağıtlar yakan annelerin sesiyle yankılanır. Türkülerde, manilerde ölüm hayli yer tutar. Ölüm olayı aynı zamanda insana verilen bir değer yansımasıdır. Acaba diyorum? Batının bugünkü kokuşmuşluğunda ölümden kaçış yatmıyor mu? Son zamanlarda bizler de onlarla aynı kulvarda koşmaya başladık. Şehirlerimiz mezarlıksız, evlerimiz beton yığını, ilişkilerimiz bayağılaşmaya doğru gidiyor.

Bir hikaye okumuştum. Çok cömert bir adamın kabrinin başında bir kervan konaklar. Kervan başı gece rüyasında kabirde yatan adamı görür. Adam ona, kervandaki develerden kesip ziyafet vermesini ve kestiği deve karşılığında yolu üzerinde ikamet eden oğlundan mislini almasını, ayrıca bu gece kervandaki herkesin kendisinin misafiri olduğunu söyler. Kervan başı da dediklerini aynen yapar.

Yahya Kemal'in "ölülerimizle yaşarız"sözünü yabancıların anlamaması düşünülebilir, ama bu hikayenin dayandığı kültürel atmosferde yetişen bizlerin anlamaması mümkün mü?

İSTANBUL'DAKİ URFA

İnsanla-toprak, insanla-şehir arasında derin bir ilişki vardır. Bu ilişki hem fiziki hem de ruhidir. Kur'an-ı Kerim, "Biz insanı topraktan yarattık" derken belli ki bu ilişkiye gönderme yapıyor. Çünkü Kur'an'da bir çok 'Kutsal Mekan'dan bahsedilir. İnsanların hayatlarında bu mekanların önemine işaret edilir. Bence bu kutsal mekanlar içerisinde Urfa'yı da saymak lazım. Urfa ve Urfalının ilişkisini anlamak için Urfa ve Urfalıyı dışardan seyretmek gerekir. "Ol mahiler ki, derya içredir deryayı bilmezler" misali biz Urfalılar da memleketimizin değerini bilmiyoruz.

Yazıma İnsan-şehir ilişkisiyle girmemin nedeni iki haftayı aşkın bir süredir İstanbul'da bulunmam ve bu süre içinde edindiğim intibalardır. Bu intibalar neticesinde insan şehir ilişkisini daha iyi kavradım diyebilirim. İstanbul'daki Urfalılar, buldukları semtlerde "Küçük Urfalar" oluşturmuşlar. Urfa'nın kültür, folklor ve yaşamını bu küçük dünyalarına taşımışlardır. Ve memleketseverliklerini biraraya gelerek gideriyorlar. Bunu nasıl başarıyorlar? Çok kolay. Çektikleri özlemden olsa gerek kahvehane açıyorlar, sıra geceleri düzenliyorlar, dernek kuruyorlar, özel geceler tertipliyorlar, aynı semt de iş yeri ve ev alıyorlar... Bir de bakıyorsanız İstanbul gibi büyük bir şehirde küçük bir Urfa oluşmuş. Ve burada yaşayan insanlar İstanbul'u değil, Urfa'yı İstanbul da yaşıyorlar. Böylece hem özlemlerini gidermiş

oluyorlar hemde çok güzel bir dayanışma sergiliyorlar. Örneğin yardımlaşıyorlar, ölüm olayında taziye yapıyorlar... İstanbul Şirinevler'de bir Urfalıya rastlamamak mümkün değil. Yine bu semteki Gül Kahvesine şöyle oturup bir çay içeyim deseniz Urfa'da olduğunuzu sanırsınız. Kimler yok ki! Bir çok Urfalının yakından tanıdığı Mahmut Çoşkunes, Ali Gencebay, Bedirhan Kırmızı ve daha bir çok simalar... Konuşmalar, şakalaşmalar ha-keza...

Urfa dışında Urfa'yı görmek, Urfa'yı yaşamak gerçekten farklı bir şey. Urfalı bir işadamı sırf bu farklılığı yaşamak için milyarları bir Urfa gecesi için harcayabiliyor. Ve bunu yapmaktan zevk duyduğunu söylüyor. Memleket özleminin bir sonucudur tüm bunlar.

İstanbul'da ki, Urfa'yı anlatmak uzun bir yazının konusu. Ben bunu daha geniş bir şekilde önümüzdeki haftalarda yazmayı düşünüyorum. Çünkü İstanbul'daki, Urfa çok güzel. Keşke bu güzelliği Urfa'da yaşayabilse... Bu güzelliği elbette sayfalarıma yansıtacağım.

İKİ MÜMTAZ ŞAHSİYET

Geçen yazımda İstanbul'daki Urfa'dan bahsetmiştim. Ve orada yaşadığım güzellikleri sizlerle paylaşacağımı yazmıştım. İşte bu yazımda kendisiyle tanışma ve sohbetinden faydalanma imkanı bulduğum iki muhterem insandan bahsedeceğim.

Urfya'dan giderken bir kaç isim tespit etmiş ne olursa olsun bunlarla tanışıp konuşacaktım. İşte bu çerçevede İSKİ'de Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü olan Zübeyr Yetik'le gidip tanıştım. Gittiğim saatte kendisinin sendikada bir toplantısı olduğunu, vaktimin olduğu takdirde Yenikapı'ya kadar beraber yürüyebileceğimizi söyledi. Aksaray'dan Yenikapı'ya kadar beraber yürüdük. Sendikada biraz oturduk, sohbet ettik. Daha sonra ropörtaj yapmak için randevu aldım.

İkinci buluşmamızda yine sendikadaydı. Ses alma cihazım bozulduğundan ropörtajı başka bir gne erteleyip sohbet ettik. Zübeyr Yetik, Urfa'nın ve Türkiye'nin bir değeridir. Ufku geniş biri. Dikkatle dinlediğim sohbette şahsen ufukum açıldı. Aşına olduğum bazı konuları tekrar sorgulama ihtiyacı hissettim. Urfa'ya bakışı da bir o derece mükemmeldi. Urfa'ya İsrail ve Amerika'luların yerleşme niyetleri olduğunu, kültür ve değerlerini taşıdıklarının yazılıp çizildiğini söylediğimde bana: "Siz İbrahimi değerlerle Urfa'ya sahip çıkmazsanız, başkaları Nemrudi değerlerle o boşlukları doldurur" dedi.

Daha bir çok konularda özellikle Urfa'nın kültürel değerleri

konusunda uzunca konuştu. Dinler ve Medeniyetler arası diyalog ve Hz. İbrahim konulu repörtajımı sonraki bir gün yaptım. İnşallah ileride bu sayfalarda yayımlayacağım.

Görüştüğüm bir başka Urfa'lı ise Prof.Dr.Abdülkadir Karahan. Ben, M.Ali Devecioğlu, Abdurrahman Karakaş, M.Emin Ertan ile beraber Etilerdeki evine gittik. Burada ismini hatırlayamadığım birkaç Urfalı daha vardı. Abdülkadir Karahan Hocayı ilk defa görüyordum. M.Emin Ertan bana ve Abdurrahman'a; "Bu hepimiz için tarihi bir gün olacak" dedi. Doğruydü. Karahan Hoca ile İsa İshakoğlu (86 yaşında, yüzlerce gazeli ezbere bilen görmüş geçirmiş bir Urfalı gazelhan) karşılıklı Divan Edebiyatı üzerine konuştular, bizler dinlerken Karahan Hoca bana Urfa'yı sordu. Ben de kültür ve sanata kapalı olduğunu özellikle belediyemizin bu konularda çok geride kaldığını söyledim. Bana "Siz elleri kalem tutan insanlarsınız. Belediyeyi siz zorlayacaksınız" dedi. Sonra da bize nasihatta bulunarak "Bakın çocuklar, Urfa'nın kıymetini biliniz. Urfa gerçekten güzel, değerli bir şehir. İçinde fark etmezsiniz ama dışarı çıkarsanız onun yüceliğini ararsınız ve memleketinizi özlersiniz" dedi.

Yaklaşık 2-3 saat süren sohbette bir çok şey konuşuldu. Bu vesileyle bir çok gazel dinleme fırsatı yakaladık. Urfa'nın böylesine değerli şahsiyetlerini tanıma ve sohbetinde bulunma imkanını bulduğum için kendimi şanslı görüyorum.

ŞEHİRLERİ VE İNSANLARI TANIMAK

Bir şehri tanımak istiyorsanız insanlarına, bir insanı tanımak için de yaşadığı şehre bakmanız gerekir. Şehir ve insan birbirini yoğuran, olgunlaştıran ve kalıba döken bir nitelik taşır. Özellikle insanoğlu doğumundan ölümüne kadar yaşadığı mekanla bütünleşir. Rengi, dili, giyimi, kuşamı dahası davranışları yaşadığı şehirden esintiler taşır. İnsanla şehir ete kemiğe bürünür adeta..

Bu konuda 'Harput Şehrengizi' adlı kitabında M.Önal Mengüşoğlu, şunları yazar: 'Şehir, içinde / aralarında yaşadığımız topluluk bize öyle sıfat (surat da denebilir)'lar verir / kazandırır ki, yüzümüzü kazısak altında ona dair bir renk, doku veya ses yine ve ille de dışarıya sızar. Bizim büyük sırrımızı, asliyetimizin kimliğini ele verir. Şehirlerin insanlara giydirdiği elbiseler vardır. Şehirlerde edindiğimiz eda ve vurgu, yürüyüş, atlama biçimleri, bakış, görüş zaviyeleri, tutum, duruş biçimi, oturma, ayakta durma formu vardır. Hepsi kendine özgü, şehrine özgüdür. Mensubiyetsiz bir insan tekinin acırım haline!'

Gerçekten de insan davranışları şehirleri, şehirler insanı ele verir. Örneğin Evliya Çelebi, birkaç yüzyıl evvel Urfa'dan geçerken Urfa kızlarının gözlerinin güzelliğinden bahseder. Bugün bile Urfa kızlarının bu göz güzelliğini bir miras gibi korumalarının ardından yalnızca gen olayı olmasa gerek... Emine Işın-su'nun 'Küçük Dünya' romanı mekan olarak Urfa'da geçer. Romanda sakıncalı bir aşk ve mistik bir ruh vardır. Işınsu kurguladığı bu romandaki mekanı başka bir vilayetimize taşıyabilir

miydi? Sanmıyorum. Urfa çarşılarındaki o mistik ve otantik hava, o çarşıdaki esnaflardan birinin derin ve manalı konuşmaları, Dergah ve çevresinin İbrahim'i özelliği yalnız ve yalnız Urfa'ya mahsustur ve İşinsu bununla Urfa ve Urfalıyı çok güzel bir romanla anlatmıştır. Yine Züğürt Ağa filminin bir sahnesinde, Ağa çömelip oturur ve tütün sigarasını sarar. Bu filmin yalnızca bu sahnesini gören kişi, bu Ağanın Urfalı olduğunu hemen anlar. Çünkü başındaki puşu, ayağındaki şalvar, oturuş biçimi, konuşma şekli bütün davranışları Urfa'dan izler taşır. İşte Mengüşoğlu'nun işaret ettiği hakikattir bu...

Leo Buscaglia'nın bir kitabında okumuştum. Yazarın biri, dünyayı anlatmak ister ama buna gücü yetmeyeceği için ülkesinden başlamayı düşünür. Sonra bunun da zor olduğunu düşünerek vazgeçer doğduğu/yaşadığı şehirden işe başlamayı ister. Sonradan kendini anlatmaktan başlar yazmaya. Çünkü kendini anlatmak aynı zamanda şehri/ülkesini/ dünyayı anlatmaktır.

Modern kentlerin oluşumunu, modern insanların zihniyetiyle bir gören Rasim Özdenören, şehir/insan ilişkisini bakınız nasıl değerlendiriyor:” Geleneksel kentler ortadan çekildikçe, modern insanın barbar yüzü belirginlik kazanıyor. İnsan bu yüzlere bakarak etiğin ve estetiğin ve en sonunda kutsal olanın sallantıda olduğuna ve dahası tümüyle tehlike sınırının içine düştüğüne inanabiliyor. Bir gökdelenin penceresiz ve dolaysıyla ifadesiz yüzüyle, cinayet dönüşü tavan arasındaki meskenine sığınmaya ve kendini başkalarından gizleyen caninin yüzündeki ifadesizlik arasında kurulabilecek benzeşmeler fantazi olarak düşünülse böyle bir fantaziye besleyen gerçeğin neler olduğuna da dikkatler yöneltilmelidir.” (Kent İlişkileri/R.Özdenören/sh.143) Herkesin üzerinde ittifak ettiği şeydir şehir ve insan... Şehir kelimesini medeniyetle birlikte kullanan Ali Şeriati, insanı insan yapan dört faktör sayar: İrade, şuur, ideal ve yaratıcılık.... Şehirlerin ev medeniyetlerin inşası için bu dört faktör yeter zaten.. Şeriati devamla “Hiç kimse bal arısının peteklerini, fare ve karıncaların şehirlerini medeniyetten bir parça saymıyor, çünkü bunlar şuur-suz ve içgüdüselidir.” Şehirleri şehir yapan insan şuur, iradesi,

bilinci ve yaratıcılığıdır. İnsan kendinde olanı şehire verir, şehir de onu tekrar insana iade eder... Huyları suları bir olur medeniyetlere karışır...

Bu anlamda Nuri Pakdil'in Batı Notları'nda çok güzel anekdotlar vardır. Bunlar şehirlerden insanlara uzanan bir çizgiyi işaret eder adeta. Örneğin Paris'i anlatırken: Şimdi İstanbul'da ne kadar güvercin varsa, belki Paris'te o kadar köpek vardır. Güvercin; bir sevincin, bir yükselişin, bir umudun simgesiyse; köpek, bir yalnızlığın, korkunun, savunma gereğinin Parisliye yapışık belirtisi olabilir. Asrı bir köpek endüstrisi kurmuşlar sanıyorsunuz. " Bir başka tesbitinde ise:" Makinenin egemenliği yoğun lav, insan yüzüne bir kamçı gibi iniyor. İçimizi tedirgin eden bir basınç. İnsan kişiliği, makinanın bir adım gerisinde duruyor. Sanırım Batı yaşantısının uyumsuzluğu da bu dengesizliktedir.

Çünkü, makine, "kişiliğin" önüne geçince dengesizlik başlar". Bu örnekler çoğaltılabilir. Şehir ve insan arasındaki bağı davranışlarda rahatlıkla bulabilirsiniz.. Bir şehre girdiğiniz vakit sizleri karşılayan mekanlar vardır. Bu mekanlar o şehri tanımanız için sizlere ipuçları verir. Şehrin mekanları insanların dünyasını, inancını, geleneklerini yansıtır. Yeter ki, şehirlerin görünümünün ardındaki ruhu okuyabilelim. Yeter ki, insanların yüzlerindeki ifadeyi, Mengüşoğlu'nun deyişiyle derilerinin altındaki boyaya sirayet edelim. O zaman Urfa da çözülür, Paris de... Atina da dile gelir Medine de...

ŞİİRLERDE SAKLI EVİMİZ

“Bana doğduğun yeri anlat çocuk
doğduğun yeri
daracık sokaklarında
taş duvardan oymalı evleri
ortasında incir ağacı
ve güvercinler bulunsun
bana doğduğun yeri anlat”(1)

“Kent demek bir bakıma da ev demektir. Kentin maddi dokusu evle oluşur. Kentin sokakları demek karşılıklı olarak sıralanmış evlerin arasındaki geçitler demektir. Kentin meydanı evlerin arasında bırakılmış boşluktan oluşur. Ama biz bir kenti oluşturan evlerin daima insanlarla şenlendirilmiş olduğunu düşünürüz” (2). Diyen yazarın ne demek istediğini benden daha iyi anlatan biri çıkar mı bilmiyorum. Ama hakikatte onun demek istediğini, yazdığı yazının ötesinde, ruhunda / ruhumda ne anlamlar içerdiğini ancak ben bilebilirim. Yine;

“İçimde damla damla bir korku birikiyor,
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler
Üstüme camlarını, hep simsiyah, diyor
Gözüne mil çekilmiş bir ama gibi evler” (3)

evlerden uzak, serseri ve bohem bir haleti ruhiyeyle kaldırımları anlatan Necip Fazıl'ın “sokaktan eve bakışını anlatan yukarıdaki mısraları anlamak için evin insan kişiliğinde yerini bilmeniz gerekir. Ev sığınma, ev kimlik, ev insanın kişisel tarihidir.

*"Azap kuleleri, cüceleşmiş devlerin
Kör mazgallarında rakısı var alevlerin
Öyle evcikler ki, tepesinde evlerin
Kopuyor içinde görünmez facialar*

Bacalar...(4)

Necip Fazıl'ın Bacalar adlı şiirindeki tema, gerçekte apartmanlar ve içinde yaşayanları tasvir eder. Azap kulesi gördüğü evciklerin tepesindeki evler apartmanlardır. Ben apartmanları ev olarak görmüyorum. Gökyüzüyle, sokakla, meydanla, barışık olmayan ev, ev değildir. İşte bu yüzden çocukluğumun geçtiği evi, sokakları, meydanları ve aşma olduğum yüzlerini kaybetmenin hüznünü yaşıyorum. Yıkılan bir ev, kaybolan bir meydan, değişen bir kapı, yeni açılan bir cadde benim bu hüznümü bir kat daha arttırıyor. Ne müdahale edebilme gücüm ne de cesaretim var bu yozlaşan kimliğimi korumanın. Kadınlara mahsus bir göz yaş kalıyor elimizde onu da erkekliğimize sığdıramıyoruz...

Bir şehrin insanı ,o şehrin duvarları, evleri, sokakları, meydanları gibi bir yapıdır.O yapıların yıkılması yok olması,insanın yıkılması yok olmasıyla eşdeğerdir. Yani birbiriyle varolan iki bütünleşmiş parça: İnsan ve şehir... Ben ve Urfa...

"Ya ne yapmalı" diyor annem bu geçkin çizgileri

"Yıllardır aynı evdeyiz" bunu ne yapmalı

Babam:Ve ne yapmalı bu bir yığın geleneği

İşte bir sahnedeyiz: Ev, gelenek, duygulu kadın

Bense ufacık taşlar üzerinde bir ufacık şey olmanın

Bir pencere beyaz, bir karanlık mayhoş, ne iyi

Sürüyle odalar, sürüyle gülüşler, sürüyle konuşmalar

Ne yazık. Vakit de yok kurtarmak için geleceği

Düşünsek bile şimdiden-düşünemiyoruz ya

Üstelik ne çıkar bundan, ne katardı yaşamımıza.

Hiç bir şey. Çünkü ne varsa içimizde gelecek için

Sanki bir öyküsü bu, hayatı süslemenin

Soframız, yatak odamız, tavuk kümeslerimiz gibi

Annemin tarih kitapları, babamın güneş gözlükleri

Kuyular gibi işte, şişeler sarkıtığımız yaz akşamları

*Tavan arasında boşluk, gölgesi karşı duvarın
kırlangıç yuvaları, yüzümüzden cins kanatların geçtiği
Kavunlar karpuzlar yardığimiz, o yemekten ayrı
düşündüklerimiz, o*

Bir şey mi kaybettik öyle...” (5)

Yüzünü kimliğini değiştiren Urfa bana acı verir. Bu nedenle bir şehir şiiri bir ev şiiri okuduğumda duygulanırım. Bu anlamda Edip Cansever'in Umutsuzlar Parkı adlı şiirini her okuyuşumda kendimi bulurum. Bir kısmını yukarıya alıntılıdığım şiirde anlatılanlar sanki benim çocukluk dönemimde yaşadığım o sıcak ilişkileri, geleneksel Urfa evlerinin izlerini, aile ve çevre ilişkisini anımsatıyor. Hele hele “sürüyle odalar, sürüyle gülüşler, sürüyle konuşmalar” bana aramızdaki bir-iki yaş farkı olan kardeşlerimle kavgalarımı, haytalık ettiğim günleri hatırlatıyor. “Ev, gelenek, duygulu kadın” dediği gerçek benim her zaman annemde gördüğüm bir özellik.... Urfa'lılar, tarihi Urfa evlerini bırakıp gittiklerinde geleneklerine yüz dönmüşlerdi. İnsan geleneklerine yüz döndüğünde, tarih de onlara yüz dönüyor. Edip Cansever'in deyişiyle: “Ne yazık. Vakit de yok kurtarmak için geleceği” diye geçiriyor içinden. Artık ne ağlayıp yakınmalar, ne geçmişe sığınmalar geri getirmiyor kaybedilenleri. Birkaç sosyetenin sırf nostalji yaşamak için Beyoğlu'na getirdikleri tramvay, eski Beyoğlu'nun yaşatılmasına imkan vermediği gibi Urfa'da yitip giden şeyler artık bir daha geri gelmiyor.

Böyle olunca da kurtarmaya çalıştığımız bir kaç Urfa evinin eski Urfa'yı geri getirmesi düşünülemez. Ancak o geçmişteki bir anı olarak şairlere ilham olur:

*“Bir evimiz vardı
Kalaboynunda
Yolu inişli yokuşlu
Duvarları kesme taştan
Kapısı hilal nakışlı
Hayadı mermer döşeli
Ortasında bir havuz
Havuzu dört küpeli” (6)*

Ve Urfa'nın sokak sokak, hane hane, kapı kapı dolaşıp şiirini yazan, Urfa mimarisini şiirlerine taşıyan şair Şükrü Algın gibi bize "Bir evimiz vardı...." demek düşünüyor artık. Doğduğum, yaşadığım, kişiliğimin olduğu evi artık şiirlerde arıyorum. Nerede yaşadığım babaevine benzer bir ev görsem yüreğim burkulu-
yor. Nerede ev ile ilgili bir şiir okusam çocukluğuma gidiyor ak-
lim.

Şiirlerde yaşadığım bu nostalji bana o çocuksu gerçekliği ver-
miyor. Kaybettiğim evimi, komşularımı, yaşlı dedelerimi, çö-
ğenle yürüyen ninelerimi, geri vermiyor. Yalnızca geçmişimi ba-
na anımsatıyor o kadar... Ben ise her defasında derin bir suya da-
lar gibi dalıyorum şiire, belki bir ipucu, belki bir anı, belki ken-
dimden bir parça bulurum diye. Ama olmuyor. Sonradan anlıyo-
rum ki, geçmiş ve gelecek arasında sıkışıp kalmışız. Çünkü ne
Urfa eski Urfa, ne evim eski ev, ne de ben, eski benim.... Zaman
bizden birşeyler çalıp götürüyor. Geride bize yalnızca bir şiir
okumak düşünüyor: "Ufacık taşlar üzerinde bir ufacık bir şey ol-
manın" mücadelesini veriyoruz böylece...

NOTLAR

- (1) Bana Kendini Anlat/M.Kurtoğlu/Sh.24/Yaz-gı Kitaplığı/Şanlıurfa 1998
- (2) Kent ilişkileri / R. Özdenören / Sh.117/ İz Yay/ İst.1998
- (3) Çile /Necip Fazıl/Sh. 155/ Büyük Doğu Yay/ 1997
- (4) Çile / Necip Fazıl / sh. 160/ Büyük Doğu Yay/ 1997
- (5) Umutsuzlar Parkı / Edip Cansever / Sh. 55/ Yeditepe Yay. Aralık 1958
- (6) Bir Damla Söz / Şükrü Algın / Sh.8/ Şurkav Yay.1996

11 NISAN İÇİN ÖNERİLER

İstiklal Savaşımızda oldukça önemli bir yere sahip olan Urfa'nın kurtuluşu 11 Nisan yıllardır sıradan etkinliklerle kutlanıyor. Her yıl geleneksel olarak yapılan kutlamalarda Sajo'nun askerleriyle Urfa çeteleri karşına karşı geliyor. Protokol konuşmalarından sonra tören sona eriyor. Oysa devamlı canlı tutulması gereken bu Milli Mücadele ruhu nedense geçiştirilir gibi birkaç şiir ve birkaç nutukla tamamlanıyor.

Türkiye'nin Milli Mücadeledeki yerini inkar edemeyeceğimiz Urfa kurtuluş savaşı neden mahallilikten çıkarılıp Türkiye genelinde bir törenle kutlanmıyor? Belediye'nin her yıl geleneksel olarak düzenlediği şiir ve resim yarışmaları, afiş basımı haricinde ne yapılmakta? Bu yarışmalar öykü, roman, inceleme, araştırma, şiir ve resim gibi bir çok dalda düzenlenip mahallilikten çıkartılmaz mı? 11 Nisan günlerinde Urfa'da çevrilen filmler gösterime girse, vakıf, dernek ve resmi kuruluşlar bir araya gelerek Urfa mücadelesini konu alan bir belgesel gerçekleştiremezler mi? Veya Urfa Mücadelesini anlatan bir sinema filmi neden olmasın? Bir arkadaş geçmişte M.Akif İnan'ın bir yazasını okuduğunu ve onun "Romanı Yazılmamış Şehir Urfa" diye yazdığını söyler. Türkiye'nin meşhur sanatçılarının yer aldığı müzik şölenleri, Urfa türkülerinin yer aldığı cd ve kasetler piyasaya sürülebilir. Yine bu konuda konferans, sempozyum, paneller düzenlenebilir. Urfa'yla ilgili yerli yabancı eserlerin basımını gerçekleştirmek,

bu konuda çalışmalar yapan akademisyenlere ulaşmak yardımıda bulunmak... Belediye başkanına bağlı Şanlıurfa korosu kurmak.

Bütün bu saydıklarımız yapılması zor olan şeyler değildir. Bazılarına göre bunlar oturduğu yerden ahkam kesmek gibi gelebilir. Ama şunu unutmamak lazımdır ki, bir Kahramanmaraş, bir Gaziantep bunları pekala gerçekleştirmiş vilayetlerimizdir. GAP'ın başkenti, bütün dünyanın gözünü diktiği Urfa'nın bu konuda geri kalması için hiçbir neden yoktur. Yeter ki Urfa'nın kurtuluşunda olduğu gibi bir araya gelebilmeyi, aynı azmi ve heyecanı duyalım. Göreceksiniz Urfa 11 Nisan'larda daha bir güzel daha farklı olacak... Çünkü Urfa bu dinamizmi içinde taşıyor.

TARİH FELSEFESİ VE 11 NİSAN

Belirli tarihlerin insan hayatında yeri ve önemi olduğu gibi milletlerinde hayatında belirli gün ve tarihler vardır. İnsan için doğum tarihi, evlenme tarihi vs. şeylerin nasıl ki, manevi anlamı varsa ve bu o kişi için bir varoluşu temsil ediyorsa, milletler içinde aynı şeyler geçerlidir.

Öyle ki, bu tarihler o milletin dönüm noktaları olabilir. Bu manada milletlerin tarihini bir hikaye veya bir roman okur gibi okuyup geçemeyiz. Birey için anlam teşkil eden tarihler onun bulunduğu yeri ve ileride işgal edeceği konumu nasıl belirlerse, toplumların tarihleri de onların diğer milletlere karşı duruşlarını belirler. Bu duruş ilhamını işte yukarıda değindiğimiz önemli tarihlerden alır. Bu tarihlerin çok iyi bilinmesi ve yorumlanması gerekir ki, geleceklerini sağlam temeller üzerine kurabilsinler. Örneğin 1071 tarihi, bizim Anadolu'ya yerleşmemizi, 1453 tarihi İstanbul'u sahiplenişimizi, 11 Nisan 1920 ise Urfa'nın bağımsızlık mücadelesini, dahası toplum olarak varoluşumuzu belirler. Bir İstanbul'un fethi bizim için dönüm noktası olurken, Sevr antlaşması hezimet olabiliyor. Aynı tarihler Avrupalılar için tam tersi bir durum arzeder. İşte bu tarihlerin yorumlanıp değerlendirilmesi Tarih Felsefesi dediğimiz gerçeği karşımıza çıkarır....

Urfa'nın 11 Nisan Kurtuluş Savaşı'nı da bu tarih felsefesi dediğimiz gerçeğin ışığında yorumlayıp yeni nesile sunmalıyız. Örneğin bu savaşta Urfalıların kahramanca savaştığının yanında, düşmanların bizleri yenmek için giriştiği çeşitli ayak oyunları

rını,dahası Cezayirli Müslüman lejyonerlerin Fransızlar tarafından bize karşı savaşa sürüldüklerini,bu mücadeledeki din,aşiret ve Kuvay-ı Milliye ruhunu çok iyi kritik etmemiz gerekir...Çünkü bugünkü varoluşumuzun altında 11Nisan 1920 tarihinin iman ve azimle verilen mücadelesi yatmaktadır.

Ayrıca 11 Nisan Urfa'nın kurtuluşunu, bir bayram havasında kutlarken,bir de onun bugünkü duruşumuza nasıl bir etki ettiğini de düşünmemiz gerekir. Yine bu bayram,çocuklar ve gençlerin önünde bir kaç fişek atarak,bir kaç slogana sarılarak yansıtılmamalıdır. Onların hafızalarında yer edecek gerçek anlamı ve önemi anlatılmalıdır.Çünkü 11 Nisan Bayramı atılan bir kaç fişegin ve sloganın çokçok ilerisinde bir şeydir. Bunu da gençlere paneller,sempozyumlar,konferanslarla anlatmalı,zihinlerine kazımalıyız.Avamından Aydınına kadar her kesime bunu yaymalıyız. Zira tarih felsefesi olmayan milletlerin,tarihten ibret almadıklarından dolayı tekrürle karşılaşacaklarını unutmamalıyız. Bizler de tekrüre düşmemek için, 11 Nisan'ı Türk kurtuluş savaşının neresinde durduğunu,geleceğimizi nasıl belirlediğini,o günlerin şartlarını ve nasıl bir mücadele verildiğini çok iyi tahlil etmeliyiz.

Yoksa sırf kuru bir bayram söyleminden ileri gidemeyiz ki,bu da bizim geleceğimizi tehlikeye sokar.Geçmişteki 11 Nisan Kurtuluşunun ruhunu dinamik ve canlı tutmalıyız ki, geleceğimizi kurabilelim...

YABANCI ESERLER, YERLİ İMZALAR

Geçenlerde sanat tarihçisi ve araştırmacı-yazar Cihat Kürkçüoğlu ile sohbet ederken Urfa'nın geçmişine yönelik kültür ve yaşamı hakkında hiç bir belge ya da fotoğraf bırakılmadığını söylüyordu. "Bu şehirde hiç mi aydın bir insan yaşamadı" diye de yakınıyordu.

Cihat Hoca haklıydı. Urfa'nın 40 - 50 yıl öncesine ait fotoğraf ve belge (tarih - kültür - yaşam) bulunmuyor. Hoca, "Reha'dan Urfaya" adlı albümünü hazırlarken hep yabancı yazar ve araştırmacıların eserlerinden fotoğraf ve belge toplamış. Oysa Urfa'nın yakın tarihine baktığımızda birçok alim - aydın yetişmiş. Ama nedense bu insanlar Urfa'nın o devrine ait herhangi bir yazılı eser ve fotoğraf bırakmamışlar.

Son yüzyılımıza baktığımızda iki dünya savaşı ve bir kurtuluş savaşı geçirmiş olan Urfa, Osmanlı'dan Cumhuriyet yönetimine geçmiş. Urfa'nın bu süreç içerisinde geçirdiği değişim hakkında yazılı bir eser yoktur. Hangi alimimiz hangi aydınımız böyle bir eser yazmıştır? Örneğin Kurtuluş Savaşında Urfa'yı işgal eden Fransız askerlerinin tuttukları günlükler, yazdıkları mektuplar mutlaka olmuştur. Ama savaşa katılan veya o dönemi yaşayan Urfalılar bu konuda bir şeyler yazma zahmetinde bulunmamışlar.

Bugün Urfa üzerine kalem oynatan birçok araştırmacı, kaynak olarak oryantalistlerin, seyyahların ve batılı araştırmacıların eserlerine başvurmak zorunda kalıyorlar. 400-500'lü yıllarda

Urfa hakkında papazların yazdıkları eserlere rastlıyoruz da neden müslüman alimlerin 50-100 yıl öncesinde yazdıkları eserlere rastlamıyoruz. Kitap-Haber Dergisinin Temmuz-Ağustos sayısında "Türkçeye çevrilmemiş kitaplar" adlı yazıda "Kutlu Şehir Edessa" adlı bir kitabın tanıtımını okudum. Daha önce de bu kitabın adını duşmuştum. Hatta yanılmıyorsam Şurkav tarafından tercüme edilip basılacağı söyleniyordu. Benim burada dikkati çeken şey, bir yabancı araştırmacının (J.B. Segal) Urfa'yı birkaç kez ziyareti sonucu bu eseri kaleme aldığıdır. Belki bizim ulaşamadığımız daha nice kitaplar, incelemeler vardır. Aslında bunların bulunup ortaya çıkartılması, Türkçeye çevrilmesi ayrı bir çalışma. Bu ise vakıf ya da kurum işi. Onu da yapabilecek kuruluşlar Şurkav veya Belediye Kültür Müdürlüğü olmalıdır.

Şöyle bir hafızamızı yokladığımızda Urfa'nın yetiştirdiği alim, aydınlardan kimler yok ki? Şeyh Saffet, Suud Kemal Yetkin, K.Edip Kürkçüoğlu, Abbas Vasık Efendi, bunlar sadece sivilenler. Yine Urfa çevresinde meşhur alimlerimiz Hasan Açınal, Ali Efendi, Buluntu Hoca, Arap Hoca, Molla Said Hoca.

Bunlar arkalarında Urfa için yazılı bir eser bırakmışlar mıdır? "Urfa Evliya ve Alimleri" kitabını yazan Mahmut Karakaş yaklaşık 100 alim tesbit etmiş ve araştırmayı yaparken de yazılı kaynak bulmada oldukça zorlandığını yazıyor kitabın önsözünde. 100 Alim yetişmiş ama 100 eser kalmamış.

Adı edebiyat tarihine mal olmuş, batı klasiklerinin çevrilmesinde ön ayak olmuş Suud Kemal Yetkin'in Urfa'yı anlatan bir kitabı neden yok? Oysa Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Halide Nusret Zorlutuna, kızı Emine Işınsoy gibi yazar ve şairlerin Urfa'da yaşadıklarını yazılı eserlere (şiir, roman, anı) çevirdiklerini görünce Cihat Kürkçüoğlu gibi yakınmamak elde değil.

Gönül isterdi ki Urfa, yazılı kaynak konusunda yabancıya muhtaç olmasın. Ne yazık ki aydınlarımızın tembelliği yada bairesizliği, bizi oryantalistlerin, yabancıların eserlerine bağımlı kılıyor. Bu aslında Türkiye'nin de kaderi. Öyle inanıyorum ki değişen Urfa bundan sonra tarih ve kültürünü yabancıların tekelinden kurtaracak, yerli imzalar yetiştirecektir.

KAÇAKÇILIK

Osmanlı'nın çöküşüyle Emperyalist güçler İslam coğrafyasını adeta ellerine cetvel alıp çizmişlerdir. Orta Doğu'dan Afrika'ya uzanan coğrafyaya baktığımızda bunu daha net bir şekilde görürüz.

Ülke sınırları üçgen, dörtgen gibidir. Müslüman halklar arasında çizilen bu sınırlar onların ortak değerlerini ortadan kaldıramamıştır. Dini ve kültürel birliği bölememiştir. Meşhur İpek Yolundan kazasız belasız (bugünkü anlamıyla mayınsız, tel örgüsüz, pasaportsuz) deve yüklü kervanlar ülkelerden ülkelere giderlermiş. Ticaretin yanında kültür taşımışlar, fikir alış-verişinde bulunmuşlardır. Modern ulus devletlerin ortaya çıkışıyla da bir zamanlar Osmanlı şehirleri olan Halep, Şam, Bağdat, Kerkük, Musul bizden ayrılmış ve aralarımıza sınır konulmuştur. Dün bizim parçamız olanlar bugün el olmuş ve geçer akçe "Pasaport" olmuştur. Sınır boylarında olanlarımız herşeye rağmen bunu görmek istememiş sanki.

Ahmet Arif'in deyişiyle:

Kirveyiz, kardeşiz, kanla bağılyız

Karşyaka köyleri, obalarıyla

Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu,

Komşuyuz yaka yakaya

Birbirine karışır tavuklarımız

Bilmezlikten değil,

Fıkıralıktan

Pasaporta ısınmamış içimiz

*Budur katlimize sebep suçumuz,
Gayri eşkıyaya çıkar adımız
Kaçakçıya
Soyguncuya
Hayına...*

Sınırların çizilişiyile ortaya çıkan sosyal yapıyı bu kadar güzel anlatan başka bir şey bulmak mümkün değildir. Bu sosyal gerçeği en belirgin biçimde yaşayan sınır köylerimiz bugünde olduğu gibi kız alıp vermişler, kaçakçılık yani ticaret yapmışlar bir türlü bağlarını koparmamışlar. Urfa, Suriye ile sınırları olan bir vilayetimiz olduğundan kaçakçılık olgusu en çok buralarda ortaya çıkmış. Burada yine unutulmaması gereken en önemli şey Urfa'daki kaçakçılık olayı hiç bir zaman gayri meşru alana sapsamamıştır. 12 Eylül'den önce kısa bir süre bu tür kaçakçılık olmuşsa da 1980 sonrası tamamen ortadan kalkmıştır. Sınırların çizilmesi en çok Suriye tarafını etkilemiştir. Çünkü Türkiye komşu ülkelerine nazaran daha çok demokratik olması Suriye'de yaşayan halkın gözünde kendi ülkelerine nazaran daha sevimli ve daha yaşanılabilir bir yerdir.

Kaçakçılık olayı daha önceleri sınırlar olmadığından ticaret olarak görülür ve bir çok kişinin geliri sayılırdı. Eskiden bir ülkeden diğer bir ülkeye girerken mayından, tel örgülerinden korkulmazdı ama kervanların yolunu kesen soygunculardan, hırsızlardan korkulurdu. Kısacası kaçakçılık ülkeler arasına sınırların çizilişiyile ortaya çıkmış bir gerçektir diyebiliriz.

Urfa'daki kaçakçılık olayına gelince benim aklıma hep meşhur hikayeci Bekir Yıldız'ın "Kaçakçı Şahan" adlı hikayesi gelir. Yazar bu hikayesiyle kaçakçılık olayının Psiko-sosyal yapısını ortaya çıkarır. Hikayede sınır köylerinde yaşayan Şahan adındaki genç geçimini sağlamak için kaçağa gider. Babasına da "Bana bir şey olursa altınları yutarım" der. Kaçak dönüşünde mayınlara basar ve ayağı kopar ve kan kaybından ölür. Tabii ölmeden önce altınları yutar. Sabahleyin ise askerler Şahan'ın cenazesini köy meydanına getirip atar ve köylülere tanıyıp tanımadığını sorar. Herkes bakıp geçer ama Şahan'ın babası oğlunun

cesedi karşısında uzun süre durur. Teğmen'in dikkatini çeker ve diretmesine karşılık Şahan'ın babası: "Tanımıyam heç görmemişem" der. Oğlunun cesedine sahip çıkmaz ve acısını içine gömer. Bu hikaye'ye baktığımızda varlıktan çok yoksulluk kişiyi kaçığa iter. Bütün zorluğuna yani ölüme, ayağının sakat kalmasına karşılık yine de bu işi yapmaktan çekinmez köylü. Urfa'nın Akçakale ve Suruç ilçelerinde bir çok ayağı sakat insan vardır. Bunlar sanki bir ülkenin savaştan çıkmış çocukları gibidirler. Bugünün kaçakçılık olayına baktığımızda ithalat-ihracat adı altında yapıldığını görmekteyiz. Dünyün yasak olan çayı, tütünü, eski elbisesi, kumaşı ve adını sayamayacağımız bir çok eşyası bugün açıkta satılmakta ve hiç bir zorlukla karşılanılmamaktadır.

Ayrıca şu birkaç şiir bu yöredeki kaçakçılık olayını farklı yönlerden ele alarak anlatır. Bunlardan biri bu yörede doğmuş büyümüş olan şair Sabri Çepik'in "Kaçakçının Ağdı" adlı şiiri. Bu şiirde Çepik duygularını şöyle dile getirir.

"Onlar benden

Sahtiyan

Kırmızı ipekli ve futa alırlardı

Ben sedir ağacı ve kalay

Kervanımın al benisinde kırkharamiler

Kervan kesenler

Abayiler yüklüdü develerim

Diyarbakir kuşağı

Urfa poşusu

Halep çarşısına akşamlar konar

Günle kalkardım

Şimdi sırtımda bir çuval kahve

Yemenden gelir

İçinde kanım

Alınterim var

Bu teli kim niye çekti

Sırtımdaki yükte kimin gözü var

Toprağın üstünde bir kasımpatı

Altında ölüm

Ömrümün vebali çiçeğin boynunadır,"

Kaçakçılığın yaşamımızda ne denli yer ettiğini bir yazısında dile getiren Gazeteci Misbah Hicri ise şunları söylüyor: "Kaçakçılık yaşamımıza öyle girmişti ki, biz çocuklar 'kolçu-kaçakçı' oyunu oynardık. Devletin resmi işlevi dışında yapılan bütün işlemler kaçakçılığa girer. Ama esas kaçakçılık sınırları aşmaktır." Sanırım bu tesbit kaçakçılığın bölgenin yaşamında ne denli yer ettiğini açıklamaya yeter. Bu konu duygularımı dile getiren Misbah Hicri 'Mutluluk Uğruna' adlı şiirinde kaçakçılığı çok güzel dizelerine yansıtır:

*"Büyür ötelerde uzak mı uzak
Bir o kadar yakın, üç beş adım ileride
Çiğ çiğ mutluluk ve de hayeller
Büyür derinden derine..."*

*Gözler açılır faltaşı
Faklara bastırır korkusunu
Bir soluk bin ölüm
Avuçlarında küllenir ciğara
Cigerler zehir ciğerler duman..."*

*Çocukları geçti usundan
Ve yastığa baş koyduğu kadın
Onların mutluluğuna bu ecel terleri
Romanlara konu olacak yaşam
Sığıdı sığacak bir ana..."*

*Yürüdü/attı/atar
Son adım son umut
Bir mayın patlar
İnce bir ah, binlerce aman*

*Kol bir yanda baş bir yanda
Gecenin kör karanlığında*

*Ne kurt ulur ne kuş uçar
Yer susar gök susar
Mayın tarlası kana, insanlar kan kusar...*

*Ay doğdu acımasız
Vurdu şavkını, açılmadı bir tek ağız
Ne de çıktı tanıdık bir yüz
Yarasalar dört döner kanatları kanlı
Bölendi küheylan süvarisi al kızıl kana
Ak tülbentler, al yazmalar
Yeşile çalarken başaklar, haraç mezat
Saçlar yolunur yumak yumak
Yüzler kan tırnak içinde heyhat...*

*Kalk dedi ana
Bitmez oğul bu yas
Seni yüke çağırışlar
Babandan kaçakçılık miras..."*

Mısralarındaki duyarlılık, Umut filmindeki Urfalının bayram arefesinde hapishaneden eve dönüşüne benziyor. Tıpkı o filmdeki kahraman gibi kardeşinin ölümünün ardından ardından kaçağa kendisinin gidişi gibi... Hikayemizde, şiirimizde, romanımızda, filmimizde hep aynı duyarlılık sergilenir...

Diğer bir şair, Harran-Akçakale civarında bölük komutanlığı yapmış Emekli general Fazıl Bayraktar'dır. O da bir asker gözüyle kaçakçığı şu mısralarla dile getirir:

"Ben, Siverekli Kaçakçı Duran!

*Ben,
Telhamut müsademesinde
Devriye Komutanı
Vakfikebirli
Temel Onbaşı'yı vuran.
Bir ben bilirim,
Bir de Tanrı bilir suçumu.
Yanar kavrulurum aylar boyu Temel gardaşıma,*

Dayan yüreğim, dayan....
Cizre' den Fırat' a,
Selam ederim asker gardaşlarıma.
Ne Kırım Savaşıdır bu,
Ne Sakarya,
Ne Balkan.
Atar vururuz gardaş gardaşı yıllardır,
Acep nedir
Humma gibi damarlarda kuduran?
Ben, Siverekli
Misto oğlu Duran.
Derim size ki,
Sizinkisi vazife,
Bizinkisi de,
Bir dilim ekmek kavgasıdır
Geceler
Geceler boyu hudut boylarında
Bizi birbirimize kırdıran.....”

Buraya aldığımız bir kaç şiir, acı ama bölgenin bir gerçeği olarak kaçakçılığa ayna tutar. Yöre insanının dramını anlatır.

Kaçakçı Pazarı Urfa'da bir semt adıdır. Bu pazara baktığımızda göze en çok çarpan şeyin tütün, sigara kağıdı ve eski elbise olduğunu görürüz. Daha sonraları ise kapaklı pasajında yurt dışından getirilen elektronik eşya, çay, kot pantolon gibi eşyalara rastlamaktayız. 1980'den sonra Özal'ın dışa açılan politikaları neticesinde bir çok şey serbest olmuş kaçak sayılan bir eşya devlet denetiminde rahatça ülkeye girmiştir. Urfa esnafı daha çok Suriye ile alış verişte bulunur. Eski elbise (bunlar genellikle Kızılbaş'a hibe edilmiş elbiselerdir) takı, cebeliye zıbın, anterilik şal, çeşitli boncuklar, ayna getirilir. Bu ticaretin içinde koyun alış verişini de eklemek gerekir. Şam'ın tüccarları tarafından Avrupa ve Kore'den getirilen mallar Halep'te pazarlanır ve kaçakçılar da bu şehirlerden Urfa'ya getirirlerdi. Temel gıda malları ile halı Özal döneminde getirilmeye başlanmıştır.

Kaçakçılık yapılırken takip edilen güzargah genellikle Akça-

kale ve Suruç ilçelerinin sınır köyleridir. Ulaşım atlarla sağlanır ilk zamanlar. Daha sonra Jeep'lerle atlarla sınır geçerlerdi. Bugünkü gibi tel örgüleri henüz yoktu. Şayet askerler fark ederlerse ikaz eder ateş açardı. Kaçakçı ise son sürat atla geçip giderdi. Bunu yolu izi iyi tanıyan kişiler önderliğinde yaparlardı. Koyun ticaretinde sekiz on kişi kullanılırdı. Genellikle sınırdan sınıra geceleri geçilirdi.

Sınırdan geçirilen mallar Urfa'nın etrafındaki dağlarda bulunan mağaralara oradan daha sonra şehre taşınırdı. Kaçağa gidiş dönüş yaklaşık sekiz on gün sürerdi. Tabii bu süre Halep için geçerlidir. Şam'a gidilirse bu iş daha da uzayabilirdi. Zaten kimse kolay kolay Şam'a gidemez. Çünkü hem çok para lazım hem de Urfa'dan oraya gidenlerin tanıdığı zor bulunurdu. Kaçak işini yapanlar genellikle sınır köylerinde oturandı. Ki bunların da Suriye tarafında akrabaları olurdu. Alış veriş içinde kolaylık sağlanırdı.

Urfa'da bir zaman meşhur kaçakçılar vardı. Bunlar Asoğlu İbrahim, Atune, Zabito, son zamanlarda Abdi Hanano, Dellebo, Hambal Durak, Şükre Bude, Şiho Hacı Abdi, Hamit ağa gibi isimlerin yanında Urfa'nın içinden Hayırsız Bekir, Halle Tayyaro'yu sayabiliriz. Kaçağa giderken ölen bir çok kişi olmuştur. Bunlar Reşido, Terzi Müslüm sadece ismi aklımızda kalanlar.

İBO SHOW' DA DEKOR

30 Kasım 97 Sabah gazetesi PX Magazin'de "İbo Show"da dekor hatası mı?" başlıklı bir yazı yer almıştı. Yazı Tevfik Yener'in kaleminden çıkmış. Şöyle diyor Yener: "...Yanlış mı görüyorum! Dekorun içinden Cahit Sıtkı Tarancı'nın fotoğrafı parlıyor. Biri yanlışlıkla mı koydu?..."

Yukarıdaki satırlar, fildişi kulelerine hapsolmuş entellerden sadece birinin cehaleti. Evet hem de kelimenin tam anlamıyla cehaleti!... Yıllardır oturdukları yerden her konuda ahkam kesenler bu ülkede meydanlarda cirit atmaktadırlar. Tıpkı Cumhuriyetin ilk yıllarında Mardini görmeden Mardin Milletvekili seçilen Yakup Kadri gibi ... Sonra evet sonra Urfa denilince akla ilk gelen çağrışım Harran'ın kerpiç evleri... İşte Yener'in İbrahim Tatlıses'in Show'unda dekoruna yerleşirdiği Cahit Sıtkı Tarancı fotoğrafına bakışındaki izlenim, tıpkı medeniyet şehri değil de, mağara şehri Urfa'nın kafalarda yer etmesine benziyor. Oysa Yener, Urfa'nın sıra gecelerinde okunan hatta sokaktaki bir çocuğun bile hiç takılmadan okuduğu gazelleri dinlemiş olsaydı bu satırları yazar mıydı bilemiyoruz. Urfa'nın sıra gecelerinden, Cuma Sala'larına kadar her zaman ve her yerde Şair Nabi'den Fuzuli'ye, Şair Abdi'den Yaşar Nezihe'ye kadar bir çok şairin gazeli okunur....

İbrahim Tatlıses'in şahsında "Urfalı" ümmi olabilir ama cahil asla! Çünkü binlerce yıllık bir birikimin varisi bu insanlar, okur-yazar olmamış ama Allah vergisi yaratılıştan sanatçı doğmuştur.

Sanatçı olmak için de eğitimli olmak şart değildir. Çünkü bir sanat dehası belli disiplinde eğitim veren okulları bitirememişlerdir. Albert Aistein'den J. London'a kadar bu böyledir. Ve sinemacı Tatlıses, en az türkücü Tatlıses kadar önemlidir.

Sanatçı Tatlıses, Showlarında Urfa'yı tanıttığı kadar yer yer yanlış anlamalara neden olduğu da oluyor. Örneğin Urfa sıra gecelerinde içkiye yer vermesi, mesela ramazan ayında hem ezan okuyup hem ekranda içmesi Urfa'ya özgü şeyler değildir. Bu konuda da duyarlı olduğumuzu herkes bilir.

Biz Tatlıses'in entellektüel anlamda şiir kültürü olduğunu söylemiyoruz ama onun bir Urfalı olarak diyan edebiyatından halk şiirine kadar asırlar aşan bir kültürün mirasçısı olduğunun unutulmamasını, değerli bir şaire gösterdiği saygı ve vefanın çok görülmemesini arzu ediyoruz.

Son programlarında dekor olarak kullandığı şair portreleri (Nazım Hikmet gibi) İbo'ya birilerince emaneten verilmiş gibi görülebilir. Bizce İbo'nun dilinde yer alıp da dekorun içinde eksik kalan onlarca Urfalı Şair var. Asıl dekor olarak gazellerini okuduğu şairlerin fotoğraflarını kullanmasını bekliyoruz. Tatlıses gibi yerli bir sanatçıya da bu yakışır herhalde...

ÜÇ PORTRE

Bir yılı aşkın bir süredir bu köşemde kültür ve sanat üzerinde yazılar yazmaktayım. Bu yazılar çoğu kez Urfa'yla ilgili. Bazen önerilerimizi sunuyoruz, bazen eleştirilerimizi bazen de takdirlerimizi. Her ne olursa olsun yazılarımızın ekseni hep Urfa olmakta. İşte bu yazımda da sizlere Urfa'nın yetiştirmiş olduğu üç güzel insan, üç büyük sanatçıyı tanıtmak istiyorum. Bu konuda bize bilgi ve döküman veren Sn. Nevin Güllüoğlu hanımefendiye teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Mustafa AYATAÇ

Sanatı ile literatüre giren Mustafa Ayataç 1927 yılında Urfa'da doğdu. 13 yaşında resim çalışmalarına başladı. Urfa, İskenderun ve Adana halkevlerinden gördüğü destekle kendini resim sanatına adadı. 1949 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisine girdi ve Yüksek Resim Bölümünden 1955 yılında mezun oldu. Türkiye'nin ve dünyanın birçok yerinde resim sergisi açtı. Her Urfa'ya gelişinde tarihi yer ve mekanların fotoğraflarını çekerek arşivledi. Bir çok üniversiteye bu konuda fotoğraf ve döküman verdi. "Peygamber şehri Urfa" adlı bir kitap yayınladı. Onun için Sanat Eleştirmeni Sezer Tansuğ "Resme yerel bir şivenin tadını getirmekte usta bir ressamdır." der. Urfa'nın kurtuluş müadelesinin öncülerinden 12'lerin portrelerini yaptı. Bugün Devlet Güzel Sanatlar Galerisi koleksiyonunda yer almakta olan bu tablolar Urfa'nın tarihine ışık tutmaktadır. 1995 yılında vefat etti.

Yaşar YAYLA

1939 yılında Urfa'da doğdu. Resim tutkusu onu Urfa'dan uzaklara götürdü. 1967 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim bölümü Cemal Tollu atölyesinden mezun oldu.

Bir yıl Türkiye'de 9 yıl Libya'da resim öğretmenliği yaptı. 1987 yılında Türkiye'ye döndü. Sanat dünyası onu yağlı boya, pastel boya özellikle suluboya çalışmaları, çiçek resimleri (Nattürmortlar) portreleriyle tanıdı. Yurt içi ve yurt dışında bir çok sergi açtı.

28 Mayıs-12 Nisan 1993 tarihleri arasında Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi Müdürlüğünde Urfalı sanatseverlerle buluştu. 13 yıl süren aralıksız çalışmaları 1994 yılında vefatıyla noktalandı.

Sami BARLAS

1917 yılında Urfa'da doğdu. Desinatörlük, Gazetecilik ve resim öğretmenliği yaptı. Şanlıurfa'da ilk defa Gazete Klişelerini sert tahta üzerine oyarak resimli gazeteyi meydana getirdi. Şanlıurfa'nın halihazır haritasının çiziminde büyük emekleri oldu. Karikatürleri Alibaba ve diğer karikatür dergilerinde yayımlandı. 1938'de Suut Kemal Yetkin ve Belediye Başkanı Ömer Alabey yeteneğini görünce Almanya Devlet Güzel Sanatlar Akademisine göndermek için çaba sarfettiler. Ne yazık ki başaramadılar. Urfa'nın tanınmış simalarının portrelerini yaptı. Gözlerindeki rahatsızlık dolayısıyla resim çalışmalarını erken bıraktı. Urfa'nın sorunları ve güzelliklerini dile getiren sanatçımız 1996 yılında vefat etti. Her üçüne de Allah'tan rahmet diliyoruz.

TATLİSES VE URFA İMAJI

Türkiye'nin en çok konuşulan şehri olan Urfa, aynı zamanda en yanlış tanıtılan şehirlerin de başında geliyor. Bu yanlış tanıtımda kasıt mı, yoksa cehalet mi var bilemiyoruz?

80 Yılların başında yalnız TRT'ye mahkum olduğumuz 12 Eylül'le birlikte baskıcı bir ortama girdiğimiz o yıllarda İbrahim Tatlıses ismi henüz yeni duyuluyordu ve yolun başındaydı. Gazetelerde boy boy fotoğraflarının çıktığı o sıralarda (hatta sonraları bile bunu devam ettirdi) "Ben mağaralardan sahnelere gelmiş biriyim" diyerek popüleritesini sürdürdü. Ve Gap'tan önce Tatlısesle Urfa gündeme geliyordu. Yine aynı yıllarda sık sık kesilen TRT yayınlarında "kerpiçten harran evleri" sabit bir fotoğraf olarak ekranı dolduruyordu. Ayrıca o yıllarda Urfa'nın kırsal kesimini konu alan filimlerin de revaçta olmasıyla Urfa tam bir mağaralar şehri olarak hafızalarda yer alıyordu. Karayolu ile hacca giden bir otobüs dolusu yolcuya Urfa'yı gezdirirken bana "Tatlıses hangi mağarada doğdu" diye sorduklarında bir Urfalı olarak üzülmüştüm.

80 Yıllar ve sonrasında toplumu ideolojilerden uzaklaştırabilmek için cinsellik ön plana çıkarılıyordu. Ve Tatlıses bu yıllarda ve sonraki yıllarda hep düşüp kalktığı kadınlar, çok evliliği ve dayaklarıyla gündemē geldi. Tatlıses cinsel bir obje olarak gazetelere malzeme oldu. Bu bana Frantz Fanon'un 'Siyah Deri Beyaz Maske' isimli kitabında değindiği "Beyaz kadının gözünde siyah erkek cinsel objedir." fikrini uyandırdı. Tatlıses, Nuri Sengüzel ve diğer Urfalı sanatçılardan farklı birisi. Çünkü tam bir

Urfalı. Ne köyde doğmuş ne kasabada. Yine ben Tatlıses'in mağarada doğduğuna da inanmıyorum. Urfa'da mağaralarda yatıya gidenler yani eğlenenler olur. Ama yaşayanlar asla, olmaz. Varsayalım Tatlıses mağarada doğdu. Bu istisnai bir şeydir. Kaideyi asla bozmaz. Zaten yıllardır Urfa'yı tanımlayanların gözünde Urfa çöl, mağara, susuz, çorak bir yer olarak biliniyor. Bizim bu yanlış bilgilenmeleri düzeltmemiz gerekmez mi? Elbette Tatlıses'in en az Gap kadar faydası olmuştur. Şimdiye kadar çıkan hiçbir sanatçı Urfa'yı Tatlıses kadar sahiplenmemiştir. Bu yönüyle takdire şayandır. Urfa'yı sahiplenmesi Tatlıses'i Tatlıses yapmış, Urfayı da Urfa... Bunu inkar etmek mümkün değildir. Ama biz 'Kırro' bir Urfalı imajı, insanların mağaralarda yaşadığı bir Urfa imajını doğru bulmuyoruz. Yıllardır Türk sinemasında dahi Urfa'yı konu alan filimler gerçekte kırsal anlatan filimlerdir. Urfa bir site şehri, hem de en eski mimarileri yaşatan, eserleri, evleriyle.

Tatlıses'ten şehir merkezinin yaşamını, insani ilişkilerini anlatan bir film yapmasını isterdim. Çiğköfte, lahmacun, sıra gecesi ve müziği kadar en az bir urfalinın yaşam tarzı da önemlidir. Tatlıses işte bu görünmeyen kültürlü, görgülü, konuşmasını bilen, kavgasız, gürültüsüz mutassıp ve ehli keyf Urfalı profilini filmlerine yansıtabilirse Urfa imajı gerçek yerine oturur.

Tatlıses ve Urfa böylece daha bir saygınlık kazanır, hak ettiği yeri bulmuş, yanlış tanımlanmaktan kurtulmuş olur.

PİR / KAZANCI BEDİH

İnsan ve şehir arasında gizli ve derin bir ilgi vardır. Öyle ki, bir insanın yüz çizgileri, konuşması hatta tavırları nereye ait olduğunu gösterir. Yeter ki, insanı tanımak için biraz sarfedelim. Bu anlamda insanları ve şehirleri tanımak daha kolaydır. Urfalı gazelhan Kazancı Bedih hakkında bazı gazete ve televizyonlarda program yapıldı. Urfa sıra gecelerini tanıtıcı bu programlarda okuduğu gazellerle yer aldı. Urfa ile ilgili programlarda görüldü hatta bazı gazeteler de üzerine yazılar yazıldı. Edebiyatla içli dışlı olanlar, kitaplar arasına hapsedilen Fuzuli, Nabi ve Yaşar Nezihe'nin gazellerini sazlı-sözlü TV. programlarında yankılandığını gördüklerinde hayret ve hayranlıklarının gizleyemediler.

Urfa ağzının gazele yatkınlığı ve insanın adeta ruhuna giren Pir (Kazancı Bedih)'in gazel okuyuşu.... Evet, işte insanı etkileyen bir ses hem de gönülden kopup gönüle ulaşan bir ses bir çağlayış.. Selahattin Yusuf'un deyişiyle: “Çıldırırdı her halde Nietzsche Pir'i dinlemiş olsaydı.....”

Bundan iki yıl önce Pir'le bir sohbet gerçekleştirmiştik. Konuşmak istemiyordu. Söylenmesi gereken herşeyi (kendisi hakkında) söylediğini bildirmişti. Ama biz onu konuşturduk, Urfa şivesiyle çok güzel bir muhabbet yaptık. Eski Urfalı Mahalli sanatçılardan bahsetti, gazel üzerine konuşurken “yabancılar, okuduğum gazellerin manî olduğunu sanıyor” dedi. Hatta günümüz Türkçe'siyle eski Türkçe'yi karşılaştırmak için Fuzuli'den bir beyit okudu:

“Vurma neşterin aheste aheste ey fesat

Lakin Leyla'nın kanı Mecnun'un azasındadır”

Fesat'ın bizde nifak, eski Türkçe'de “doktor” olduğunu örneklendirerek anlattı. Aheste'nin yavaş olduğunu ve bugün bunların anlaşılmadığını söyledi. Pir'le sohbetim sırasında, Şehir-insan ilişkisinin bu yetmiş aşkın insanda daha bir belirginlik kazandığını hissettim. Kafasında namaz takkesi, yılların vermiş olduğu yorgunluktan olsa kırışmış yüz çizgileri, ta ciğerinin en derin köşesine kadar çektiği tütün sığarası ve yanık, davudi sesiyle tam bir Urfalı...

Hele o Fuzuli gazelleriyle insanların yüreğini kanatıp aşkın acı ama vazgeçilmez duygularını depreştirmesi yok mu?... İnsanın kendisinden geçmesine yetiyor. İnsan, ister istemez kendi kendine soruyor: “İçimizdeki küllenmiş bu duyguları depreştiren güç ne?” Ses mi?, Söz mü, Tarz mı?... Bunu Pir'e sorduğumda şöyle demişti: “Bu Urfa'mn ruhuna sinmiş, bir gelen biz gideriz başkası gelir. Mesala Hac Nuri Hafız, Tenekeci Mahmut ustamdır. Bizden sonra gençler gelir.. ‘Pir bunu Urfa şivesiyle sınır tutarken ben bunu biraz daha genelleştirerek Fuzuli gazellerinin içselliğine, Tarza ve sese bağliyorum. Urfa'nın ruhuna sinen acıyla yoğrulmuş davudi sesler, gazelerde ki hüznü aşklardır. Pir'in okuduğu acı, hüznü ve kederli Nezihe gazelleri Urfalıların ruh dünyalarını ele verir adeta. Bir İstanbul Şairesinin Urfa'daki yankısı olur. Ve bir İstanbulludan çok Urfalı olarak karşımıza çıkar. Gazellerdeki acı hüznü Urfa'yı, Urfa'da hem Fuzuli'yi hem Nezihe'yi kucaklar.

Pir ömrü boyunca öne çıkmaktan çekindi. Hep içe dönük yaşadı. Son günlerde Pir'in gündeme gelmesi modern dünyanın ruhsuzluğundan bir kaçış olarak algılanabilir. Kısacası Pir, gazelleriyle modernitenin dışında bir dünya olduğunu bize müjdeliyor, farkına varabilenler için....

URFA'YI HİKAYELEŞTİREN SANATÇI: BEKİR YILDIZ

“Yürüyorum, aşağıya doğru. Hükümet binasını geçiyorum. Harran Kapısına uzanan yola vuruyorum. Kamyonlar, minibüsler geçiyor yanımdan, yolları tozatarak. Doğduğum mahalleyi, okuduğum okulu gidip görmek istiyorum bu ara. Gereği ne diyorum sonra. Taşlar duruyordur yerinde, nasıl olsa. İnsanları bulmak güç. Hem onlar beni görseler, tanırılar mı sanki. Tanısalar bile, aynı mahallede doğmuş, aynı okulda okumuş insanlar olmamıza rağmen hayat kimbilir ne denli ayırmıştır bizi birbirimizden”

Bekir Yıldız-Harran Sh.85

Ünlü hikaye ve roman yazarımız Bekir Yıldız'ın hikayelerini okumuş kaç Urfalı vardır bilemiyorum. Dahası folklorle ilgilenen, araştırmalar yapan insanların da onun hikayelerine eğilme zahmetinde bulunmuşlar mıdır onu da bilemiyorum. Folklorle-hikaye arasındaki (bilhassa Bekir Yıldız'm hikayelerinde) ilgiyi yakalayabilmiş, anlayabilmişler midir?... Bazen bunlar cevaplanması gereken sorulardır.

Şahsen ben, Bekir Yıldız'ın hikayelerini “Reşo Ağa” ile tanıma fırsatı buldum. Bir Urfalı olarak onun hikayelerinin tiryakisi oldum. Çünkü Bekir Yıldız hikayelerinde yaşadığım şehri, örfümü, adetimi, geleneklerimi kısacası beni anlatıyordu. Urfa'nın örf adet ve geleneklerini o kadar güzel hikayeleştiriyordu ki insan bir an kendini hikaye kahramanının yerine koyamadan edemiyordu. Öyle ki, folklorümüze konu olan kuşçuluk, onun hikayesinde daha bir başka oluyor, toplumun değer yargılarıyla bir-

leşerek insana farklı bakış açısı kazandırıyor. Köylerimizdeki kan davaları, kaçakçılık, ağalık toplumun bilinçaltındaki duygularla birleştirilerek anlatılıyor. Urfalının yaptığı bir eylem (me-sele adam öldürme) onun hikayelerinde bireyin kaçamayacağı yani her Urfalının karşılaşacağı bir kadere dönüşüyor.

Zengin kültürel bir kaynağa sahip Urfa'nın örf, adet ve gele-neklerini tanımak kolay değildir. Bundan dolayı Urfa'yı tanımak isteyen yabancılara Bekir Yıldız'ın hikayelerini çoğu zaman tavsiye etmişimdir. Urfa toplumunun bilinçaltını çok iyi tutan Bekir Yıldız hikayeleri, aslında keşfedilmesi gereken bir hazine-yi içinde taşıyor. Ki öyle olmasaydı hikayeleri Türk sinemasının ilgi alanı olmazdı. Bir çoğumuz "Kara Çarşafı Gelin"i beyaz perde de seyretmişizdir. Bir "Kaçakçı Şahan" köylülerimizin gerçek ama acı yaşamı değil midir?..

Urfa ağzının çok güzel kullanıldığı, Urfa ve Urfalının yaşam savaşının en ince ayrıntılara inilerek anlatıldığı bu hikayeler bu-gün, hızla gelişen ve değişen Urfa'nın zihinlerden silinmeyecek eski fotoğraflarını sunmaktadır. Mesela "Barutçu Maho"yu oku-duğumda çocukluk günlerimi hatırlamadan edemedim. Rama-zan aylarında iftarda eski Urfa evlerinin damına çıkar, iftar to-punun atılmasını beklerdik. Ve top atılınca" attı attı" diye çığlık-lar basar sonra da iftarımızı zevkle açardık. Televizyonun ruh-suzluğuna kapılmış, Urfa sokaklarının o mistik ruhunu içine çekmeden büyüyen bugünün çocuklarını düşündüm. Sonra kay-bolan insan ilişkilerinin kallesliklerini, dalkavuklukların kol gezdiği toplumdan uzaklaşarak mertliklerin, yiğitliklerin dahası bir söz uğruna canını verenlerin hikayelerini okudum Bekir Yıl-dız'ın kitaplarında...

Bütün bunları ne diye yazıyorum?

Elbette ki Urfa'yı Urfalıyı çok güzel tanımlayan Bekir Yıl-dız'ın hikayelerindeki Urfa gerçeğini sizinle paylaşmak...

Bekir Yıldız Urfalı usta bir hikayeci. Romanlar da yazmış... Ama ben onu hikayeleriyle sevdim. Belki de bu benim Urfa'ya olan zaafımdan olsa... Aslında Bekir Yıldız'ın hikayelerini bü-tün Türkiye okuyor. Edebiyat çevreleri onun ustalığını ödülleri

vererek tastik etmişler. Yetmemiş filmlere aktarmışlar. Velhasıl Urfa'nın medarı iftiharını usta bir sanatçı. Urfa'nın Bekir Yıldız gibi usta sanatçılara ihtiyacı var. Hele hele değişen Urfa'nın karmaşıklaşan toplumsal yapısının hikayelerini yazmak için. O Urfa'yla sınırlı tutulacak bir hikayeci değil elbette. Urfa onun hikayelerinin sadece bir cephesi. Biz de sadece o cepheden baktık usta sanatçıya.

Usta sanatçı Harran kitabında "Hem onlar beni görseler, tanırlar mı sanki" diyor. Doğru ben şahsen tanımıyorum. Onunla ne aynı mahallede doğdum, ne aynı okulda okudum ne de aynı dünya görüşünü paylaşıyorum. Ama ben, onun hikayeciliğini sevdim, Urfalılığını sevdim, sanatçılığını sevdim. Hem bu yazıyı Urfalıların ustalarını unutmadığını belirtmek için yazdım.

TATLİSES VE SİYASET

O, oturması -kalkması, yemesi- içmesi ve konuşmasıyla tipik bir Urfalı. İçli ve yanık sesiyle söylediği türküler bile Urfalı. Kendisini diğerlerinden ayıran da sesi ve Urfalılığı... Sahnelere çıktığında kendisinden önce varolan 'donuk sanatçı' tipini bir kenara iterek 'hareketli sanatçı' profili oluşturdu. Kısacası halka indi, kendine özgü sahne hareketleri geliştirdi. Türkücü Tatlises, halkla bütünleşmeyi çok iyi becerdi. Yaklaşık yirmi yıldır halkla olan bağı her geçen gün artarak sürüyor. Doğrusu Tatlises'e sanatçılık çok, ama çok yakışıyor...

Geçenlerde İbo Show'u izlerken, milletvekilliğine aday olacağını ima edince inanmadım. Daha sonra bir kaç programda da bunu açıklayınca oldukça üzuldüm. Çünkü Tatlises'in daha önce de böyle bir girişimi olmuştu. Sonra vazgeçti, hatta sanatçılık ve siyasetin farklı şeyler olduğunu söyledi. Aradan yıllar geçti Tatlises tekrar vekillik için ekranlarda alt yapı oluşturmaya başladı. Oysa Tatlises'in Urfa ve Türkiye için en faydalı olduğu yer müziğidir, sanattır. Tatlises'in yıllardır Urfa için yaptığını meclisteki hangi vekilimiz yapabildi? İbo, yanık ve içli sesiyle bir Urfa destanı yazdı adeta. Ve halen de yazıyor...Türkücü oldu, Artist oldu, Yönetmen oldu, iş adamı oldu ama isminin yanından hiç 'URFALI' sıfatını eksik etmedi. Çiğköfteyi, Lahmacunu, sıra gecesini, Urfada okunan gazelleri ve Kazancı Bedih'i Türkiye'ye kazandırdı. Radyo aldı, Gazete aldı, Okul yaptırdı

her yerde adeta 'ben de varım' dedi. Bütün Türkiye onu alkışladı. Sanırım bu kadarla da yetinmemiş olacak ki, bir de milletvekilliği kartı cebinde taşımak istiyor.

Bugün Urfa'nın meclise gönderdiği Milletvekillerine baktığımızda, Tatlises'in gitmemesi için hiç bir neden yok. Ama yine de Tatlises'e yazık olur diyorum. Çünkü siyaset onu bitirir. Hem de Urfa'ya bir şey veremedi... Milyonları etkileyen Tatlises, Mecliste tek kişinin etkilediği 'silik' bir fert olur. Türkiye'nin değil partinin malı olur kısacası. Bunları niçin yazıyoruz?. Aslında herkesten daha çok sanatçıların mecliste olmasını biz istiyoruz. Atatürk dönemi ve sonrasında Mecliste kültürlü, sanatçı ve aydın vekil o kadar çoktu ki, say sayabildiğin kadar: Yakup Kadri, Suud Kemal, Yahya Kemal, Mehmet Emin Yurdakul, Faruk Nafiz vs. Ya şimdi? Parmak sayısı kadar bulamazsınız? O zamanki Meclisin kültür seviyesiyle bugünkü seviyesini ölçünüz, aradaki fark hemen görünecektir. Bir insan ister aydın olsun isterse avam, ister sanatçı olsun, isterse zanaatçı memleketine en faydalı olabileceği neresi ise orada hizmet yapmalıdır.

Dönelim Tatlises'e. Öyle sanıyorum ki, Türkiye'nin neresinden aday olursa olsun, mutlaka kazanır. Tabi bir de işin aması var. Tatlises vekil olduktan sonra yine yeni ismiyle: 'İmparator, Tatlises' kalabilir mi? Bilemiyoruz. Fakat biz, Tatlises'in o yanık ve içli Türkü ve uzun havalarıyla büyüdük, O'nun ismiyle bir Urfalı olarak gurur duyduk. Kısacası biz O'nu "Türkü Söyleyen Adam" olarak sevdik, "Siyaset Yapan" olarak değil..

BİR URFA SEVDALISI: MUSTAFA DIŞLI

Gönlü Urfa sevgisiyle doluydu. Ve bir iman gibi taşıyordu göğsünde bunu. Çocuktum adını duyardım. Daha doğrusu lakabı vardı. Urfa'lı olup da lakabı olmayan olur muydu? “Yiğit lakabsız olmaz” derler. Adını duydum ama kendisini görmedim. Öğrencilik yıllarımda Güneydoğu gazetesinde Adil SARAÇ'ın bir yazısında ondan bahsediliyordu. Yanılmıyorsam onbir nisan bayramı münasebetiyle kaleme alınmış bir yazıydı ve henüz o yeni vefat etmiş olmalıydı. Adil Hoca onun Urfa'ya olan sevgisinden bahsediyordu ve rahmetle anıyordu. Halk arasında onun Urfa için yaptıkları anlatılıyordu o ne bir valiydi ne de belediye başkanı.... Ama bir validen bir beledeyi başkanından daha çok çırpınıyormuş Urfa için. Örneğin Urfa'ya geleceğini duyduğu dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali YÜCEL'in trenine şöyle bir yazı yazar. 7000 yıllık Urfa'ya bir lise açmadan dönme yolun açık olsun saygı değer bakanım.” (1)

Ardından Urfa'ya lise açılır. Kişilik olarak oldukça rahattır. Zamanının en gözde mesleklerinden terzilik (bayan) yapar. Tiyatro oyunu yazar, senaryo yazar hatta yazdığı tiyatrodan bile oynar. Urfa'ya tiyatroyu ilk getiren kendisi olduğu söylenir. O zamanların imkanı kısıtlı, sosyal yönden bu kadar gelişmemiş olan Urfa'da siyaset yapar, sanat yapar Urfa için çalışır.

İçindeki Urfa sevgisini şiirlerine taşır. Gelenek, görenek ve yaşantısını yazar şiirlerinde... Adeta Urfa'nın 1960 ve 70'li yıllardaki portresini çıkarır. Urfa onun şiirlerinde hep mahzundur acıdır, hüzündür dertlidir. Onun deyişiyle “dağları dumanlı-

dır". Duman, yani karanlık yani gözyaşı yani ayrılık. Evet Urfa'nın en büyük acısı ona göre Harran ve Fırat'ın küskün oluşudur. Bu küskünlükten daha çok ayrılık, kavuşamamak ve bunu; birbirini seven iki sevgili olarak görür ve şöyle der:

*"Sen nazlı yarım Fırat
Sen den ayrıldım ayrılalı
Rengim sarardı
Gözümde nur
Kolumda kuvvet kalmadı*

***

*Yollara düştü Harran
Fırat senin yüziünden
Fırat, Fırat, Fırat" (2)*

GAP'ın henüz canlandığı yıllarda (1980'li yıllarda) Mustafa DİŞLİ neler yazdı bilmiyorum ama Atatürk Barajı'nın faaliyete geçmesiyle Fırat ve Harran'nın kavuşmasını keşke görmüş olsaydı. Çünkü o Atatürk Barajı'nın inşaatı devam ettiği 1987 yılında vefat etmiştir. Fırat sularının Harran'a aktığı gün İbrahim TATLİSES çok güzel bir konser vermiş meşhur olan bu türkiyü söylemişti.

*"Fırat dağı deliyor
Urfa' ma su geliyor
Aney kalk bir zılgıt çal
Harran' a su geliyor"*

Şayet Mustafa DİŞLİ yaşamış olsaydı bu olayı hemen değerlendirir; ya eskiden olduğu gibi bir şiir yazar yada tıpkı "yurdum için koreye gidiyorum" tiyatrosunun yazdığı gibi "Fırat Harran'a kavuştu" diye bir tiyatro oyunu yazıp başta kendisi olmak üzere sahneye koyardı. "Dumanlı Dağlar" adlı şiir kitabında kendi yaşantısını şöyle anlatır. Ayn bet ve marut köyleri annemin ve babamın geldiği yerlerdir. 19 Nisan 1926'da Kaleboynu mahallesinde bir çıkmaz sokakta doğmuş sonra Turan ilkokulunda bir süre Adana öğretmen okuluna daha sonra da Urfa lisesine devam etmiş. Bu okulda sanatla olan bağını koparmamış. Halide Nusret ZORLUTUNA gibi bir şairle Mehmet Naci

ECER gibi bir edebiyat hocasının rehle-i tedrisatından geçmiş.

Dişli'nin bence şairliği o kadar kuvvetli değildir. Tamamen mahallidir. Yaşantısıyla mahalli sadece Urfa'yı kapsar yazdıkları. Ancak bir Urfalı onu okuyabilir anlayabilir. Zaten bir insanın hiç bir zaman çok yönlü sivrilemez. Dişli ise yaşayan insandı ama yazan değildir. Urfa için yaptıkları eylemlere baktığımızda bu daha iyi anlaşılır. Aşırı girişkenliği ve konuşkanlığı Mustafa Dişli'yi şöhret yapmıştır.

Öğrencilik yıllarında başlayan Urfa sevgisi vefatına kadar sürer. O her zaman bir Urfa sevdalısı olarak zihinlerde kalacaktır.

(1) Dumanlı Dağlar: Mustafa DİŞLİ 1. Baskı

(2) A.G.E.

BİYOGRAFİ YAZARLIĞI VE MUSTAFA DIŞLI ÜZERİNE..

Ülkemizde önemi bilinmese de Avrupa'da biyografi yazarlığı ve biyograficiler oldukça değerlidir. Hatta her sanatçı'nın bir açıklayıcısı niteliğinde yazarlar vardır. Bu yazarlar vefat etmiş bir sanatçının eserlerini, yaşamının didik didik edip gizli saklı neyi varsa kaleme alırlar. Böylece o hayattan göçmüş olan sanatçı hem gündeme gelmiş olur, hem de eserlerinin anlaşılması için okuyucularına ipuçları verilir. Buna en güzel örnek olarak Kafka'yı verebiliriz. Kafka'nın eserleri ölümünden sonra yakın dostu Max Brod tarafından yayımlanmıştır.

Benim de uzun süredir üzerinde çalıştığım biyografik denemelerim mevcut. Urfa'da doğmuş, yaşamış, veya bir vesileyle alakası olmuş bir çok sima tesbit etmiş ve bunların hayatlarını bir kaç sayfalık yazıyla kaleme almıştım. Takip edenler bilirler, Harran ve Şanlıurfa dergilerinde yayımlanmaktadır.

İşte bu çerçeve de Harran Dergisi'nin 57. sayısında Mustafa Dişli'nin hayatına yer vermiş, saha çalışması yaparak, gazete ve kitaplardan notlar alarak kaleme almıştım. Yazdığım her yazıda özellikle ön yargılardan kaçınır, olayları ve kişileri objektif açıdan değerlendirmeye çalışırım. İşte Mustafa Dişli'yi de bu endişelerle yazmaya çalıştım. "Bir Urfa Aşığı" başlığı altında kaleme aldığım yazıda onun şairliğinden daha çok tiyatroculuğu, hatipliği ve espirilerine dikkat çekmiştim.

Onun Urfa'ya olan hizmetlerinden, aktörlüğü, tiyatroculuğu, şairliği ve hatipliğinden bahsetmişim. Özellikle de hatipliği üzerinde durduğumdan bu konuyla ilgili anekdotlar vermişim. Bunlardan biri de İbrahim Halil Çelik'in Belediye Başkanı seçimi sırasında aleyhinde propaganda yapan Mustafa Dışlı'yi susturmak için diktirdiği elbisenin 2000 TL olan ücretini 5000 TL olarak ödemesi ve Dışlı'nın bu parayı alırken “ulan Çelik anamı belledin beni 5000 TL'ye satın aldın” demesini hayatından bir kesit olarak vermişim.

Harran Dergisi'ndeki yazıyı okuyan Mustafa Dışlı'nın oğlu Yusuf Dışlı, Harran Dergisi Genel Yayın Yönetmeni S.Ahmet Kaya'yı arayarak “Dergiyi ve Mehmet Kurtoğlu'nu mahkemeye vereceğini söylemiş”. Bunun üzerine Yusuf Dışlı'yle görüş-tüm. Yusuf Dışlı haklı olarak “Benim babam satılık adam değildir. Sol çizgide bir insandır. Zaman zaman farklı partilerde bulunması sol partilere geçici bir kızgınlığımdandır. Belediyeye her zaman sol partilerin meclis üyesi olarak girmiştir.” dedi. Yusuf Dışlı'nın söyledikleri elbette doğru. Ama yazımı bütünlüğü içerisinde okumuş olsaydı sanırım bir kasıt olmadığı hemen an-lardı..

Bu vesileyle bir yalnız anlaşılmayı gidermiş ve Urfa'da bi-yoğrafi yazmanın ne kadar zor olduğunu böylece anlamış ol-duk...

BİR ŞAIR PORTRESİ: M. AKİF İNAN

*“Unutsam eşyanın gürültüsünü
Rengini suların tadını gülün*

*Günleri bir secde hızıyla geçip
Erişsem mahşere bir iftar gibi”*

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında seçkin bir yeri bulunan M.Akif İnan, aynı zamanda Urfa şairleri arasında da önemli bir isimdir.

Akif İnan'ı önce şiirleriyle tanıdım sonra konferanslarıyla... Şahsen tanışmam ise şiir şöleni için geldiği Urfa'da bir ev sohbetinde gerçekleşti. Diyebilirim ki, Akif İnan'ın şiirleri yanında tam anlamıyla zihnimde bir yerlere oturtmam işte bu ev sohbetinde gerçekleşti. Bu sohbette kimler yoktu ki, İhsan Işık, M.Önal Mengüşoğlu, M.Ragıp Karcı, A.Vahap Akbaş, Mehmet Oymak vs. Gece geç saatlere kadar hep o konuştu, bizler soru sorduk, o cevapladı. İyi bir hatip olduğundan konuşmasıyla kendini dinletiyordu. Ragıp Karcı'nın o gece kendisi için söylediği “Tek parti lideri gibisin” sözü sanırım onun hatipliği yönüne bir göndermeydi. Gerçekten de Akif İnan, konuştuğu zaman dinleyicilere hükmediyordu. Daha doğrusu karizma sahibiydi.

Akif İnan'ı bir ev sohbetinde tanıdım derken, aslında şunu

kastetmek istiyorum: Akif İnan'ın kişiliği şiirinin üstündedir. Etkileyici bir konuşması vardı. Konuşurken kesin kararlı ve hükmeder gibiydi. Bu tavrı dinleyenleri rahatsız etmiyordu. Belki bir başkası böyle bir üslub kullansa yadırganabilirdi. Ben buna Akif İnan tarzı diyorum. İşte yakından tanıdığım Akif İnan buydu. Tabi birde şair Akif İnan vardı. Onu da:

*"Diyorum ki gider oldum giderim
Yağmur beni ağlar şimdiden sonra*

*Seni kuşatmayan bu özel sevda
Yalnız beni dağlar şimdiden sonra*

*Koşsam denizlere açsam bağrımı
Seni çekmez ağlar şimdiden sonra*

*Ey gölgem biricik haldaşım benim
Bizi bekler dağlar şimdiden sonra"*

Şiiriyle tanıdım. Divan Edebiyatından beslenerek kendine mahsus bir şiir dili oluşturan Akif İnan, Yeni İslamcı Akım içinde yer aldı.

*"Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür müslümana selam diyordu*

*Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslam diyordu"*

Mısralarıyla siyasal-sosyal konulara,
*"Sesin ki bir anıt gibi içimin
Dolanır en kutsal alanlarını*

*Gözlerin yıldızlar şehrayinidir
Dindirir evrensel çığlıklarımı*

*Adınla girmesem güne geceye
Bu gökyüzü her an kurşunlar beni"*

Mısralarıyla da İslamın tasavvufi yününü dile getirir. Yani onun İslamcılığı ideolojik değildir. Rasim Özdenören'in deyişiiyle onun şiirleri "aşkın kitabıdır." O Münbit Urfa toprağının Halili yönlerini evrensel bir dille, imge ve imajlarla şiirlerine taşımıştır.

Akif İnan yalnızca kitap yayımlamakla yetinmemiştir. O bazen bir editör, bazen konferanstan konferansa koşan bir hatip, bazen eğitimci ve son olarak da sendikacı olarak karşımıza çıkar. Bütün bunlar onun dolu dolu yaşadığı bir ömrün geride bıraktığı güzel ve kalıcı izleridir.

Yakın arkadaşı / dava kardeşi gazeteci-yazar Zübeyir Yetik'in anlattığına göre Urfa'da edebiyatla uğraşan genç kuşakların yetişmesinde önemli payı olanlardan biridir. Akif İnan, çok yönlü bir şahsiyettir. Onu bir kaç cümleyle anlatmak mümkün değildir.

VE ÖLÜM KONUĞU OLDU

Büyük insanlara bazı sırlar ayan olur. Ve bazıları hayal ettikleri gibi ölümler tıpkı Balzac'ın roman kahramanının ismini sayıklaya sayıklaya ölümü gibi... Bazıları da nasıl öleceklerini önceden hissederler. Özellikle bir çok şaire ölümü önceden ilham olarak doğar. Akif İnan'ın :

“Günleri bir secde hızıyla geçip

Erişsem mahşere bir iftar gibi”

mısraları sanki yukarıdaki tesbitimizi ispatlamak için yazılmıştır. Ve Cahit Zarifoğlu'nun “Yedi Güzel Adam”ından biri olan M.Akif İnan, ölümü iftar gibi bildiği bir mübarek ramazan günü aramızdan ayrıldı.

Bu Yedi Güzel Adam'ın ortak yönleri sanatçı,şair,gönül ve düşün insanı olmalarıydı. Dahası bir yönüyle sanatçı,diger yönüyle derviş... Önce Cahit Zarifoğlu gitti ardından M.Akif İnan...İlginçtir,her ikisi de aynı hastalıktan...

İslami kesimin önde gelen sanatçı ve düşünce adamlarından biri olan Akif İnan,İslam tasavvufundan faydalanmış,usta bir şair, yiğit bir dervişi... Kişiliği en çok kime benziyor diye sorsanız, cevap olarak üstadı bildiği Necip Fazıl'dır derim. Zira her ikisinin ortak yönü, hem kişilik olarak benzeşir hem de beslendikleri kaynak olarak, tasavvuf... Şahsen Necip Fazıl'a yetişemedim ama kitaplarını hatmetmiş biri olarak M.Akif İnan'ı gördüğümde, aralarında davranışsal bir benzeşme olduğunu hemen farkettim. Fehmi Koru'nun yazdığına göre Üstad Necip Fazıl

Ankara'ya her gelişinde Akif İnan'da kalmış. Bir çok kişi Üstad'la olan ilişkilerinde aracı olarak Akif İnan'ı devreye koyarlarmış.Sanırım bu bile ikisinin ortak özelliklerinin bir ispatıdır. Akif İnan'ı yakından görenler,tanıyanlar bilirler,hitabetiyle,tavırlarıyla Necip Fazıl'ı andırır...

Geçen yazımda da değinmişim, Akif İnan kişiliğiyle şiirinin üstündedir. Bu onun şiirinin zayıf olduğunu söylemek değil,kişiliğinin güçlülüğünü göstermektir. Kişiliği şairliğini bastırmıştır adeta... Ki, Necip Fazıl'da öyle değil miymiş?...

Şairlerin bir ortak yönleri de acı ve hüznün insanı olmaları. Sanat ve düşünce dünyasına şöyle bir göz attığımızda mutlu bir şair portresi zor bulunur.” Mutluluğun resmini çizebilir misin Dino?” diye yazan Nazım Hikmet, işte şairlerin bu acı ve hüznün yönüne işaret ediyor. Çünkü Cemil Meriç'in deyişiyle sanat ve düşünce adamları "Çağın üvey evladıdır". Bu M.Akif Ersoy'dan Nazım Hikmet'e, Necip Fazıl'dan Akif İnan'a kadar böyledir. Üvey evlat muamelesi görmüş, zorluklar çekmiş ama şair yüreği hiç bir zaman taviz vermemiştir. Asil ve asi tavırlarını korumuşlar, hatta suskunluklarını bile bir mesaj olarak söylemekten geri kalmamışlardır.

Bir sanatçı veya aydınının "çağının üvey evladı" olması ben- ce çocuklarına bırakacağı en büyük mirastır.Ki öyle olmamış olsaydı arkasında bir kütüphaneden başka şeylerde bırakırdı. Bırakmadı ama... Yalnızca canıyla kanıyla yazdığı bir kaç eser ve bir ömrün sanat, düşünce ve davaya adanışı...

Türkiye, Akif İnan gibi bir değeri kolay kolay çıkarmaz ama sahiplenmez de... Öyle de oldu.Urfa'da binlerce kişi kucakladı cenazesini fakat laik batıcı medya kör sağır kaldı.Onun büyüklüğü eserleri, kişiliği yanında cenazesıyla de tescillenmiş oldu.O nun ne çok seveninin olduğunu bir kez daha görmüş olduk. Urfa bu kalabalıkta başka bir cenazeye ev sahipliği yapmamıştı.

Akif İnan, Urfa ve Türkiye'nin ilkleri arasında yer alan bir isimdi. İslami düşüncenin Urfa'da ilk filizlerinden biridir. Divan edebiyatına yaslanarak çağdaş bir duyarlılıkla islami şiirler ortaya koyanların başında o var. Attila İlhan, Turgut Uyar, Behçet

Necatigil ondan sonra bu tür şiire yönelmişlerdir. Kişiliği ve karizmasıyla öncü, duygu ve düşünce yüklü şiirleriyle "aşkın kitabını" yazan bir şair. İslam tasavvufundan beslenen bir der- viş. Bir yürek adamı...

"Ve ölüm konuğum olduğu zaman

Uyduğum vicdanın ayak sesidir"

mısralarıyla vicdanının sesini dinleyen, inanmış bir müs- lüman. Yüreğin müsterih, vicdanın rahat olsun ey büyük şair...

TATLİSES VE ORHAN PAMUK

Ben onu hemşerim olduğu için değil, okuduğu türkülerle aykırı, farklı ve “ötekileri” temsil ettiği için seviyorum. Orhan Pamuk bir yazısında: “Tatlises ile oturup birkaç kadeh içmek ve ona bir türkü sözü vermek”ten bahsedince aklıma gelen ilk şey, Orhan Pamuk’u Tatlises üzerinden gündemde kalmak istemesi oldu. Çünkü Orhan Pamuk’un romancılığı, entelektüelliği İbo’nun şöhreti ve karizması yanında sönük kalır.

Orhan Pamuk her ne kadar “Egemen Batıcı ve özellikle Avrupa’cı medyaya sırtını dayamışsa da Tatlises kadar yerli olamamıştır. Halkın gözündeki ve gönlündeki şöhretin kriterleri ancak kendi değerlerinin yüceltilmesiyle mümkün olabilmektedir. İlk kitabı Beyaz Kale’de şu anda dünyanın 700. yılını kutladığı Osmanlı’nın, esir tüccarlığını, gayrimüslimleri zorla Müslümanlaştırdığını, homoseksüelliği iddialarını yazmış ve bu eseriyle her zaman olduğu gibi önce Avrupa’da kendine yer edinmişti. Tabii Avrupalılar da bu esere ve onun yazarına dört elle sarılmış ve Orhan Pamuk şöhretin ilk basamağını böylece çıkmış oluyordu. Bu tesbitimize inanmayanlar yurtdışında ödül kazanan filmlerin içeriğine baksınlar. O zaman bize hak vereceklerdir. Orhan Pamuk şöhret basamağını çıkarken ardından diğer romanları geldi. Tabii her romanı Batıcı medya tarafından çok iyi reklamlarla gündemde tutuldu. Örneğin Kara Kitap henüz müsvette halinde iken solcu kardeşlerimiz köşelerinde anlata anlata bitiremediler. Ve çok ilginçtir, Kara Kitap

kalınlığında “Kara Kitap üzerine yazılan yazılar” kitaplaştı. Ne bileyim belki de Kara Kitap’ın şerhe ihtiyacı vardı diye düşündüm. Belki de gizem ve sırların peşine düşmüş Orhan Pamuk’un çözülmesi gerekiyordu.

Yeni hayat romanını yazdığı ve bir haftada birkaç baskı yaptığı günlerde Yeni Şafak gazetesi, Orhan Pamuk’un maskesini düşürdü. Beyaz Kale romanının bir Batılı seyyahın (çalıntı) alıntısı olduğu ortaya çıktı. Daha sonra Yeni Hayat romanının başka eserlerden esinti olduğu yazıldı çizildi. Ama herşeye rağmen Orhan Pamuk yükselişe devam etti. Solcu, demokrat, Kürtçü, postmodernist vs. oldu... Ama bu arada onun için en güzel tesbit Attila İlhan’dan geldi.

Üstad şunları söylüyordu bir sohbetinde: “Bütün bilgi ve birikimime rağmen Orhan Pamuk’un tek bir kitabını başlayıp da bitiremedim. Ama Türk okurları bunu okuyabiliyorlarsa kültürel olarak büyük bir aşama kaydetmiştir; fakat sanmıyorum. Yaynevlerinin ve reklamların abartısı olabilir”. Gerçekten de Orhan Pamuk’un romanları kendini okutturmayan bir özellik taşıyor. Adına postmodern de deseler okunmuyor...

Orhan Pamuk bugünlerde Tatlıses’e yaptığı bir çağrıyla gündeme geldi. Tatlıses’i köşesinde yazması sanki bir ayrıcalıkmuş, sanki bir nimetmiş gibi tüm medya alkışladı. Atv’de Ali Kırca bu olayı Siyaset Meydanı’na taşıdı. Tatlıses ise her zaman ki gibi içten geldiği şekliyle konuştu. Programda ağladı. Onun yükselişini bütün Türkiye biliyordu. O sesi, yorumu, oyunculuğu ve yönetmenliği ile bir fenomen... Bu kimliğini ne Batı’dan ne de Batı’cı medyadan almıştı. Ona bunu halk vermişti sadece.

Yükselişini bir örnekle anlatıyordu: “Bir zamanlar birine sormuşlar sana taht mı verelim yoksa baht mı? O kişi de demiş ki: “Bana baht ver; taht kendiliğinden oluşur”. İşte bana da Allah baht verdi”. Bunu derken sırtını yalnızca kadere, dayadığını ve ötekilerden olduğunu belirtiyordu anlayabilene...

Tatlıses Oxford’da okumadı, okur yazarlığı var sadece. Ama sesi Allah vergisi. Münbit Urfa toprağının acılarının olgunlaştırdığı, yağız yüzlü bir Anadolu çocuğu. Sıra ve ahbab

geceleinin, sevginin yetiştirdiği bir isim. şarkısı, türküsü ve şivesiyle yerli. Bizden biri yani. Ya Orhan Pamuk?.. Bütün şaşırtmalarına rağmen ne kadar yerli? Ne kadar sanatçı? (Entelektüel olabilir) siz karar verin...

II. BÖLÜM

DİYALOG

İNANÇ TURİZMİNDE URFA

Avrupa'nın hemen hemen bir çok yerinde turizm sektörü siyanistlerin elinde. Bundan oldukça çok kazanç sağlamaktalar. Üzerinde durulması gereken şey turizmin, siyonistlerin elinde olmasından daha çok bunların turistleri istedikleri gibi yönlendirilme işlevini göstermeleridir.

İnanç turizminin öncelikle Urfa için düşünülmesi oldukça anlamlıdır. İslamdan önce de sonra da bu şehir bir çok din ve mezhebin bir arada yaşadığı bir çok kültür ve medeniyete beşiklik yaptığı bilinmektedir. Urfa ve Harran ekseninde adları geçen Hz.İbrahim, Hz.İsa, Hz. Eyyüb, Hz.Şuayp, Hz.Circis gibi peygamberler yabancılar gözünde Urfa'yı değerli kılıyor. Bunu geçenlerde Urfa'yı ziyaret eden Vatikan elçisi Pier Luigi Celate: "Harran çok önemli bir yer. Hz.İbrahim peygamber 3 din olan musevilik, hristiyanlık ve müslümanlar için önemlidir" (Gap gündemi, 1 Temmuz 98) açıklaması ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in papayı 2000 yılında Urfa ve Harran'a davet etmesi inanç turizmi açısından önemli atılımlardır. Yine Fetullah Hoca'nın papaya gönderdiği mektubunda Harran'a 3 dinin okutulacağı ilahiyat fakültesi kurulması teklifi de yabana atılacak bir söz değildir.

Konya Belediyesi Mevlana adı çerçevesinde "Ne olursan ol yine gel" sloganıyla Urfa'dan daha çok turist çekmektedir. Yine Turistlerin hacı olmak amacıyla ziyaret ettikleri Meryem Ana bu inanç turizminin bir sonucudur. Sezai Karakoç bir kitabında

Meryem Ana'nın uydurma birşey olduğunu asıl amacın batılıların kendilerini bu topraklarda aramak olduğunu yazıyordu. Şahsen ben, Urfa'nın inanç turizmi dolayısıyla çok şeyler kazanmasını isterim. Fakat Urfa'da Turizm sektörü yok ki, böyle bir şeye başlatılsın. Yine ortaya atılan bu fikirlerin ne derece "masum" olduğu şüphelidir. Çünkü üç dinin okutulacağı bir ilahiyatta gayri müslimlerce kabul edilmeyen Kur'an-ı Kerim ne derece etkili olabilir? Son zamanlarda Avrupa'da dinlerin birleştirilmesi fikri teşekkül etmişti. İslam aleminde de mezheplerin birleştirilmesi... Bunlar tutmayınca da dinler arası diyalog ve hoşgörü gündeme geldi. Fakat birleştirme olayı gönüllerinde yatan aslan olarak kaldı. Hz.İbrahim gibi bir peygamberi yüce olarak kabul etmiş olsalardı onun "dost" sıfatından etkilenirlerdi. Yine müslümanları onun varisi olarak görseleirdi. Bosna ve Kosova'da etnik tecavüz ve temizlemeden geçirmezlerdi.

Ben, Urfa'ya inanç turizm altında başka şeylerin sokulmasından korkuyorum. Bir Afrikalı yazar "Misyonerler ülkemize geldiğinde onların elinde İncil, bizim elimizde de altın yatakları vardı. Şimdi ise bizim elimizde İncil, onların elinde altın yatakları bulunmakta" diyor. Bulgaristan'da camilerin taşını tuvalet yapan bir zihniyetin temsilcileri bugün turizm adı altında gelip Urfa'da mahalle arasındaki bir kilisenin duvarlarını ölçüp kayıt altına alıyorsa inanç turizmi denilince durup düşünmek gerek. Çünkü tarihi ve düşünce çekişmeleri yaşanmıştır.

Bir şeyin artı ve eksileri elbette olacaktır. Ama eksilerin mi yoksa artıların mı daha çok olduğuna karar vermemiz lazım. Yoksa İncil'in deyişiyle "cehenneme giden yollar iyi niyet taşlarıyla örülüdür."

ENTEGRİZM Mİ, DİYALOG MU?

Fukayama'nın 'Tarihin sonu' dan Hungtington'un 'Medeniyetler Çatışmasına' orandanda 'Medeniyetler Arası Diyalog'a geldik. Ama bütün bunların konuşulduğu dönemlerde ve halen sürmekte olan "Entegrizim" den hiç bahsetmedik. Yanlış Roger Garaudy hariç...

Ünlü düşünür Garaudy son yirmi yılda yazdığı bir çok kitabının konusu Avrupa ve Amerikanın dünyayı bir uçuruma doğru götürdüğünü ve bunlara çözüm yolu olarak da islamı sunmasıyla tanınıyor. Bu eserlerinden biri de Entegrizim'dir. Sahasında yazılmış tek olan bu eser de doğusu ve batıyla kültür/ din/ ideoloji açısından ülkelerin birbirlerine dayatmada (Entegrizim: Garaudy'in deyişiyle kültürel intihar) bulunduğunu söylüyordu. Çözüm olarak da "hiç kimsenin kimseye dayatmada bulunmayacağını vurguluyor, çıkış yolu olarak da diyalogu sunuyordu."

Geçen hafta (19- 21 Eylül 1998) Diyarbakır' da yapılan "Uluslararası Medeniyetlerarası Diyalog" adlı sempozyuma eserlerini yakından takip ettiğim Roger Garaudy' de katılmıştı. Gazeteden takip ettiğim sempozyumda Garaudy, her zaman olduğu gibi dünyanın kötü gidişatına dur diyebilecek bir çözüm olarak islamı gündeme getirmiş. Konuşmasında bilhassa müslümanlara seslenerek, "İslam dininin uykudan uyandırılması gerekir, bu konuda herkese görev düşüyor. Atalarımıza sadık kalmak, onların küllerini yaymakla değil, onların ateşlerini alevlendirmekle olur" demiş. Sanırım Garaudy'nin değişmeyen ve haklı olarak müslümanlardan beklediği bu medeniyetler arası diyalog ancak"

Selam” (Barış) ve islamın hoşgörüsüyle sağlanabilir. Bunu islamın haricinde hiç bir dinin başarması da mümkün değildir.

Yanılmıyorsam Prof. Dr. İsmail Faruk’ının bir kitabının adı ”İbrahimi Dinlerde Diyalog”tur. Bundan hareketle Hz. İbrahimi çıkış olarak kabul edersek bir diyalog başlatılabilir (Bunu bir çok düşün adamı savunuyor). Üzerine düşünmek ve çalışmak gerekir.

Yalnız burada akıllardan çıkartılmaması gereken bir durum var ki, bunu gözdardı etmemiz mümkün değil. Avrupa ve Amerika’nın tekilinde bulunan kitle iletişim araçları, bütün dünyayı kendi kültür ve yaşam biçimleriyle dayatma altında tutmaktadırlar. Bunun sonucu olarak insanlar doğusuyla batısıyla sağlıklı düşünememektedir. Böylesine bir dünyada Medeniyetler Arası Diyalog nasıl sağlanabilir? İslam dininin terörizmle eş değerde empoze edildiği bir medyatik ortamda diyalogdan bahsetmek ne derece doğrudur? Bundan önceki yazımda İnanç Turzmi ile yapılacak olan diyaloga değinmişim. Orada bu tür endişelerimi gündeme getirmişim. Ülkemizde” medeniyetlerarası çatışma” tartışılmadan, medeniyetlerarası diyaloga geçemeyiz. Çünkü merdiven basamak basamak çıkılır. Bugün Avrupa, Amerika insanının kafasında çatışmadan başka hiç bir şeyin yer almadığını düşünülürse elbette Afrika’dan Kafkaslara hatta Kosovaya kadar savaş kaçınılmaz olur.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen” Medeniyetler Arası Diyalogu elbette tartışmalıyız/ savunmalıyız. Fakat çatışmayı bir türlü kafalarından atamayan Avrupa ve Amerika’yı unutmamalıyız. Çünkü bizler onların gözünde hep “ötekiler“ olarak yer alıyoruz ve onların kitle iletişim araçlarının dayatması altında nefes alıp vermekteyiz. Öyleyse önce “Entegrizmi” aşmalı sonra” Diyalog”dan bahsetmeliyiz...

DIYALOG NEREDEN GEÇER?

Ben gündemimize düşen veya gündemimizi devamlı meşgul eden sorunların ardında hep bir art niyet aramışımdır. Bu size belki bir komplo teorisi gibi gelebilir ama eleştirel akılla yaklaştığımızda bunun böyle olmadığını görürüz.

Bazı kavram ve ideolojilerin zemin bulabilmesi için laboratuvar mekanlar aranır. Kavram ve ideolojileri üretenlerin bilinçli olarak seçtiği belli mekanlar vardır. Başarıya ulaşıp ulaşamadıklarını bu ilk uygulamaya soktukları “laboratuvar” da anlarlar.

İşte bu laboratuvar mekanlardan birinin de Urfa olduğunu düşünüyorum. Bilindiği gibi Urfa Hz.İbrahim (a.s)dan başlamak üzere bugüne kadar bir çok din ve mezhebin bir arada yaşadığı bir yer olmuştur. Urfa ve Harran okullarında her türlü ilim okunmuş, müslümanı gayri müslimi bir arada yaşamış yüzyıllarca hoşgörünün ne olduğunu dünyaya göstermişlerdir. Son zamanlarda Din Turizmi ve Dinler Medeniyetler Arası Diyolog çerçevesinde “Urfa” özellikle seçilmiştir. Bu seçim Avrupalı ve onların uzantıları olan yerli işbirlikçiler tarafından bilinçli olarak gündeme getirilmekte ve diyalog adı altında Urfa’ya birinci veya ikinci elden yerleşme politikaları güdülmektedir. Bu planın ilk parçası Hz.İbrahim’i (a.s) üç dinin atası olarak kabul edip-(İslamı kabul etmedikleri halde) Hz.İbrahim (a.s) dolayısıyla gündeme getirmeleri düşündürücüdür. Ardından Urfa’da Bizans ve Roma yani Hristiyanlığın köklerini arama daha sonra da arzı mevud’a giden yolu açmadır. Bu anlattıklarım bazılarına bir kuruntu gibi

gelebilir. Fakat Fehmi Kuru'nun Yeni Şafak Gazetesinde listesini sunduğu Yahudi şirketlerinin GAP'ta at koşturmaları ve 28 Türk şirketi ile ortaklık yaptıkları söylenen Yahudi sermayesi bu tezimizi desteklemektedir.

Bu anlattıklarım sizlere yine de inandırıcı gelmiyorsa, Urfa'nın böyle bir misyon için üs seçildiğini düşünmüyorsanız ve Avrupa'nın diyalog konusunda samimi olduğuna inanıyorsanız lütfen Papa'nın 2000 yılında İsrail'in El Halil kentinde bulunan Hz. İbrahim'in kabri dolayısıyla dinler arası diyalog için bir din turizmi düzenlemesini teklif ediniz. Bakınız Papa ve İsrail bunu nasıl karışlayacak.

Herşeye rağmen siz Avrupa ve Amerikalıların diyalog konusunda samimi olduklarına inanmayınız. Ne de olsa İncil'in matta bölümünde "Bizden olmayan bize karşıdır" yazılıdır.

DİNLER ARASI DİYALOG ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Diyalog kelimesi büyük Türkçe sözlük'te "Tarafların bir araya gelerek belirli konular üzerinde konuşması" olarak tanımlanıyor. Tabii Yunanca bir kelime ve daha çok "Konuşmak"ın karşılığı bir isim.

13-16 Nisan 2000'de Urfa'da gerçekleştirilen "Dinler Arası Diyalog" platformunu izleme fırsatı buldum. Daha çok ilahiyatçılar ve Din adamlarının bulunduğu platformda herkes kendi dinini konuştu. Bu konuşmaların ekseni ise Hz. İbrahim'e dayanıyordu. Tek buluştuğu nokta Hz. İbrahim'di. Ama bu İbrahim'in soyu ve kişiliği her dine göre farklıydı. İman bazında Hz. İbrahim öne çıkarken tebliğ ve mesajı dinlere göre farklılık arz ediliyordu. İbrahim'in tek dini Hanif olmasına rağmen sempozyumda 'dinler' konuşuluyordu. Sonra her üç dinin temsilcilerinin bu platform dışında birbirlerine "Gavur" gözüyle baktığı gerçeği unutuluyordu. Çünkü Musa, İsa, Muhammed dışında yalnızca İbrahim'e inanmak kimseyi kurtarmıyordu. Hem Tarih sahsine çıkan 9 Abraham'dan Hristiyanlar bahsetmektedir ki henüz Hz. İbrahim'in şahsı düşüncelerde netlik kazanmamış.

Bildiğiniz gibi Diyalog adı üzerine sadece bir konuşma, anlaşma değil. Ama platformu gerçekleştirenler bu konuşmayı (diyalog) halka sanki anlaşma gibi yansıtıyorlar. Ben yapılan bu diyalogun samimi olduğuna inanmıyorum. Çünkü işin içinde Allah rızası değil, devletlerin çıkar ilişkileri var... Bu tür bir di-

yalogun tohumları 1974 yılında Libya'da Tripoli konferansında atıldı. Dünyanın bir çok kiliselerinden grupların katıldığı bu konferansta herşey çok güzel konuşulmuş tam hava alanından ayrılırken Hristiyan delegasyonları anlaşmayı red etmişlerdi. Sonra henüz Yahudi ve Hristiyan mezhepleri arasında gerçek bir diyalog sağlanamamışken nasıl oluyorda başka bir dinle diyalog sağlanıyor. Yahudiliğe göre başka bir dinden biriyle ilişki kurmak, insanı kirletir. Bu kirlenmeyi Yahudiler nasıl kabulleniyorlar? Diyalogdan maksat ikili ilişkiler, alışveriş, bir birleriyle konuşma ise bunu zaten peygamberimiz 1400 yıl önce Yahudi ve Hristiyan kadınlarıyla evlenerek, onları dinleri üzerinde serbest bırakarak gerçekleştirmişti.

Böylesine güzel bir diyalog ortamında bütün bunları ne diye yazıyorum? Aslında gerçek manada bir dinlerarası anlaşmanın, ortak kabulleri imza altına alınarak saf dinin herkese ulaştırılmasını ben gönülden istiyorum. Çünkü yüzyıllardır insanlar din adamlarının kafasındaki dinleri yaşamışlar, Allah'ın dinini değil. Bu noktada her üç dinin temsilcilerine gerçek olanı ortaya koyma görevi düşüyor. Yoksa hurefeler üzerinde anlaşma ve diyalog kurma görevi değil. Bu diyalogta samimi olmadıklarına yürekten inanıyorum değilse şu sorularıma cevap versinler.

1) Eğer gerçekten üç din arasında diyalogdan bahsediliyorsa Kitab-ı Mukaddes'in içinde Kur'an neden yer almıyor? (Biliyorsunuz Kitab-ı Mukaddes, İncil ve Tevradı içine alır Kur'an'ı almaz)

2) Bu diyaloga zemin hazırlayanlar, inanç Turizmi çerçevesinde menfaat ve çıkar sağlamak mı istiyorlar?

3) Bir müslüman kadın gazeteci Meryem Kurtz ile Hristiyan profesör Lesfer Kurtz'ın evliliği diyalog için somut bir delil sayılıyorsa eğer, bunu müslümanlar zaten yüzyıllardır yapıyorlar. Oysa evlilik diyalog için yeterli midir? Müslüman kadının, gayri müslim biriyle evlenmesi haram değil midir?

4) Eğer kalkış nokları Hz. İbrahim ise onun kabri El Halil'dedir... Neden bu platforma mekan olarak El Halil veya Vatikan

değil de Urfa seçilmiştir?

5) Dinler arası diyalog için Urfa'nın mekan seçilmesinde GAP'ın rolü nedir?

6) Hristiyan, Yahudi ve Müslüman cemaat veya mezheplerinin bu diyalog konusunda birlikteliği mevcut mudur? Kendi içinde birlik oluşturamayan dinler nasıl oluyor da bir araya gelip anlaşılıyorlar.

7) Yüzyıllar öncesi yapılan din savaşlarından dolayı özür dileyen din adamları üçüncü dünya ülkelerine dökülen sıcak kanlar ve kıyımlar için sonradan özür dilemelerine gerek kalmayacak bir platform niçin oluşturuyorlar?

Sorduğumuz bu sorular belki taraflıymış gibi görülebilir. Ama platformun yapıldığı Urfa'da Rus temsilcisi Ordoks kilisesi başkanı yardımcısı Fatırmak Golovkov'un "Rusya'nın bir avuç Çeçen eşkiyaya karşı mücadele verdiğini" söylemesi sanırım bizim Diyalog konusunda ortaya koyduğumuz endişelerimizi haklı çıkarmıştır. Bu yüzden sahte diyalogların bir sonuç getiremeyeceğini düşünüyorum.

DİYALOGUN ARKA PLANI

Avrupalılar Ortadoğu ve Afrika'yı sömürgeleştirirken yüzyıllar süren oryantalizm dedikleri bir bilim geliştirmişler ki, işgal edecekleri ülkenin insanların tanıyıp ona göre bir taktik uygulayabilsinler. Daha sonra da bu işler için din adamlarını devreye sokmuşlar. Özellikle Afrika'nın işgal edilmesinde bu din adamlarının etkisi oldukça büyüktür. Çok sonraları bunun farkında olan Afrika yerlileri şöyle demişler: "Önceleri bizim elimizde verimli topraklar ve altın yatakları vardı. Sonra papazlar ülkemize geldi, bizlere incil verdiler. Şimdi onların elinde verimli topraklar ve altın yatakları, bizim elimizde İncil var."

Urfa'daki Dinler Arası Diyalog Platformunda bedava İncil dağıtıldığını görünce aklıma yukarıda anlattığım Afrikalıların sözü geldi. İkiyüzlülüğü sevgi-erdem perdesiyle örtmeye çalışan Hristiyanları, kendi dinlerinden olmayanlarla yakınlık kurmayı kirlilik olarak gören Yahudilerin tutumlarını ve en önemlisi Kur'anı Kerim'in gayri müslimlerle ilişki konusundaki tutumunu bir kenara iterek diyaloga giren Müslümanları anlamış değilim. Bundan dolayı da samimiyetten yoksun bir diyalog olarak görüyorum yapılanları.

Henüz ne Yahudiler, ne Hristiyanlar ne de Müslümanlar kendi içlerinde bir diyalog sağlayamamışlar. Ortak nokta olarak gördükleri Hz. İbrahim, tek olan Allah'a inanıyordu. Oysa Allah'a Teslis ile şirk koşan Hristiyanların kutsal kitapları İncil'de Allah'ı baba olarak tanımladığı düşünülürse İbrahim ile olan bağlarının ne olduğunu sormak gerekmez mi?

İyi bir Müslüman aynı zamanda iyi bir Hristiyan ve iyi bir Yahudi'dir de. Fakat Hz. Muhammed'e inanmayan birinin ne iyi bir Hristiyan nede iyi bir Yahudi olabilme şansı vardır.

Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncil'inin tahrif olduğunu bile bile inanan Hristiyanlar, Hz. Muhammed'in geleceğini yazan Barnabas İncil'ine neden inanmıyorlar? Şahsen diyalog konusunun arka planında bir takım devletlerin çıkar ilişkilerinin yattığını düşünüyorum.

Dinler Arası Diyaloga katılan ülkelerin resmi çizgilerini temsil eden din adamlarının platforma katıldıklarını müşahade ettim. Yani resmi politikanın bir sonucu olarak platforma katılmışlardı. Onların dışındaki dini cemaatler ve mezhepler kimseyi ilgilendirmiyordu.

Ayrıca bizim göremediğimiz diyalogun arkasında yatan iki şey daha var. Birincisi dini refleksleri kuvvetli olan Urfa ve çevresindeki Müslüman halka diyalog vesilesiyle kendilerini sevdirme ve ısındırma; ikincisi ise zengin ve verimli GAP bölgesini sömürmek için alt yapıyı oluşturmak.

Bu söylediklerimiz bazılarında komplo teorisi gibi gelebilir. Fakat görünen o ki, sömürgeciler bunun hesaplarını yıllar önce yapmışlar. Bugün gelinen nokta ise Halepli Bahçe'ye üç dinin ibadethanesi adı altında Havra, Kilise ve Cami; Harran'a da üç dinin okutulacağı bir ilahiyat yapmak kalmıştır.

Son yıllarda Urfa'da yapılanlara baktığımızda sömürgeleştirmenin bir alt yapı hazırlığı olduğu hemen görülür. Bir yandan İbrahim'i değerleri törpüleyenler öte yandan İbrahim ismini baz olarak yerleşme planları yapmaktadır. Bütün bunlar olurken Urfa'lılar ne yapıyor? Alışıla gelmiş kolaylıkla içki içmeyi, türkü çağırıp çiğ köfte yemeyi Urfa'lılık dahası İbrahimi olarak kabul ediyor... Şu unutulmamalıdır ki, sömürgeciler artık ülkelere tank ve toplarla girmiyorlar. Medya ve yüksek teknoloji ile giriyorlar. Diyalog, hoşgörü ve din turizm adı altında giriyorlar. Avrupa'daki Turizm şirketlerinin çoğunluğu Yahudi sermayesinin elinde olduğu bir gerçek. İstedikleri an istedikleri ülkeyi turizm ile vezir de ediyorlar rezil de.. Din Turizmi de bunun bir alt ya-

pısı.

Girdikleri ülkeyi kendilerine bağımlı kılmadan da çıkıp gitmiyorlar. Fransa Cezayir'i işgal altında tuttuğu süre zarfında buradaki bağıcılığa önem vermiş. Bağıcılığı desteklemiş. Cezayir bağımsızlığa kavuşmuş ama yine de Fransa ile olan göbek bağınmı kesememiş. Çünkü halkın çoğunluğu bağıcılıkla geçimini sağladığından ürettikleri üzümleri şarabıyla meşhur Fransa'ya satmaktan geri duramamışlar. Çünkü mallarını satabilecekleri tek adres Fransa... Yoksa ürettikleri üzümler ellerinde kalacak. İçkinin haram olduğu ve şarap fabrikalarının olmadığı bir ülkede üzüm üretmenin ne demek olduğunu ancak Cezayirli bağıcılar bilebilir.

Son yıllarda Urfa'daki verimli arazilerde nelerin yetişebileceği hangi gübrelerin toprağa daha iyi geldiğini, hangi tohumun kullanılacağını artık İsraili, Amerikalı, Avrupalı mühendisler belirliyor ve bize satıyorlar. Onların haricinde başka bir cins tohum kullanmak da mümkün olmuyor artık. Böylece, GAP dolayısıyla dışa göbekten bağılı olduğumuzu daha iyi anlaşılmış oluruz.

Bir yandan elimizde İnci ile diyalog naraları attığımız, bir yandan da İsrail'den ithal ettiğimiz gübre ve tohumlar ile başlatacağımız Urfa-Telaviv seferlerini düşündükçe Afrikalı yerlilerin durumuna düşmekten korkuyorum.

Sizin de yüreğinizde sakladığınız böyle bir korku var mı? Yüreğinizi yoklayın bir kere...

DIYALOGA NASIL BAKMALI

Takip edenler bilirler 1994 yılında çıkardığımız Yaz-gı dergisinin dosya konusu Diyalog'tur. 1998 yılından beri yazdığım bu köşemde de sık sık diyalog konusuna yer verdim. Geçenlerde bir okuyucumun bana "siz diyaloga karşı mısınız?" diye soru yönetmesi şahsen beni endişelendirdi. Çünkü bir yazarın, yazısının başkası tarafından nasıl algılandığı oldukça önemlidir. Eğer yazar vermek istediği mesajı, okuyucu doğru okumuşsa o yazı amacına ulaşmıştır. Ama ne yazık ki sık sık gündeme getirdiğim diyalog konusunun doğru anlaşılmadığını düşünüyorum.

Zira okuyucularım bilirler Yaz-gı dergisininin 1. sayısında "Farklılık Zenginliktir" diye bir yazım mevcuttur. Yine bu köşemde yazdığım yazılarda diyalog karşıtı değil, diyalogun sömürü için bir maşa gibi kullanılması üzerinde her zaman durmuşumdur. Ben dinlerarası diyologu da, din turizmini de şüpheyle karşılıyorum. Ama diyaloga karşı çıkmıyorum. Yine Yaz-gı dergisininin 8-9 sayısında "Sahte Diyalog Gizli Dayatma" adı altında bir incelemem mevcuttur. Bu yazıda da bu konudaki endişelerimi dile getirmişimdir.

Bu durumda diyaloga nasıl bakmalıyız?

Kitabımız Kur'an-ı Kerim bir çok ayeti kerimede diyalog konusunda Gayri Müslümlerin samimi olmadıklarını yazar. Yalnızca Mümteherine süresinde "Olur ki, Allah sizinle, düşmanlarınız arasında yakın bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.” (Mümteherine süresi 7-8)

Görüldüğü gibi Kur’an’ın bütünlüğü içinde yalnızca bu iki ayet diyologa yer verir. Ama yine de bir takım uyarılarda bulunur. Dikkat edilirse diyalogtan bahseden bu ayetler Müslümanların hükümran olduğu bir zaman içinde söylenmiştir. Medine Vesikası’nı diyalog için mesned kabul edenler bilirler ki Medine’de peygamber söz sahibiydi.

Şahsen Diyalog konusunda yıllardır üçüncü dünya ülkelerini sömüren emperyalistlerin samimi olmadıklarına inandığımdan bu tür ilişkileri kuşkuyla karşılıyorum. Ama samimiyetinden şüphe etmediğim herkesle ve her düşünceyle diyalogtan yanayım. Bana göre Urfa Kralı Abgar bir mümindir. Çünkü Hz. İsa’ya iman etmiştir. yine Peygamberler Camii’nde kemiği bulunan ve bir hristiyan ermişi olan Circis, Hz.İsa’ya iman etmiş bir müslümandır. Onların Musa’ya İsa’ya iman etmesi benim için yeterlidir. Şu anda Yahudi ve Hristiyanların tahrif olmuş kitaplarına iman edenlerin durumunu soracak olursanız aynı şeyi söylemem mümkün değil. Çünkü onların anlattığı İbrahim’e İshak’a, Eyyub’a, Musa’ya, İsa’ya inanmıyorum. Benim tanıdığım peygamberlerle onların ki hiç bir zaman örtüşmüyor. Kur’anın yaklaşımı ve İslam tarihinin örnekleriyle diyaloga bakacak olursak temkinli olmalıyız.

Diyaloga samimiyetle yaklaşanlara kucak açmalıyız. Ama bunu kötü emelleri için kullanmak isteyenlere, İslam dünyasının zayıf bir durumda olduğu bugünlerde kendilerine yer edinmek ve sömürmek için diyalogu öne sürenlere yüz vermemeliyiz. Hatta Hz.İbrahim’i değil Hz.Muhammed’i çıkış kabul etseler bile....

ABRAHAM / İBRAHİM VE DİYALOG

Globalleşen dünyada sevgi hoşgörü ve diyalogdan bahsedener çıkış olarak öne sürdükleri üç dinin kabul ettiği bir peygamber var: Hz. İbrahim. Özellikle üzerinde durduğum ve yakından ilgilendiğim Diyalog konusunda yazılanlara baktığımda hiç bir yazının Hz.İbrahim üzerinde durmadığını sadece isim olarak değinip geçtiklerini gördüm. Hiç kimse Yahudilerin, nasıl bir İbrahime inandıklarını, Hristiyanların hangi İbrahim'den bahsettiklerini ve Müslümanların İbrahim'inin kim olduğunu sormuyor. Çıkış olarak kabul ettikleri İbrahim bu üç dinin neresinde buluyor? Yada üç dinde anlatılan İbrahim aynı kişi midir?...

Bir önceki yazımda Yahudi ve Hristiyanların inandıkları Adem, Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Lut, Musa, Harun, İsa'ya inanmıyorum, demiştim ve eklemiştim, çünkü bunların peygamberleri benim peygamberlerimle örtüşmüyor. Bunu ispat için Hz. İbrahim'i örnek göstereceğim. Tevrad'ın Tekvin bölümünde Abraham şöyle anlatılır: "Ve memlekette kıtlık oldu ve Abraham misafir olmak üzere Mısara gitti. Çünkü memlekette kıtlık ağırdı. Ve vaki oldu ki, Mısır'a girmesi yaklaştığı zaman, karısı Sara'ya dedi: İşte biliyorum ki, sen görünüşü güzel bir kadınsın ve olur ki, Mısırlılar seni görünce bu onun karısıdır derler, ve beni öldürürler, fakat seni sağ bırakırlar. Senin yüzünden bana karşı iyi davranılsın ve senin sebebinle canım yaşasın diye: Onun kız kardeşiyim de. Ve vaki olduki Abraham Mısır'a girdiği zaman, Mısırlılar kadının çok güzel olduğunu gördüler. Ve

Firavun'unun emirleri onu gördüler ve onu Firavun'a methettiler ve kadın Firavun'un sarayına alındı. Ve onun yüzünden Abraham'a karşı iyi davrandı. Ve onun koyunları sığırları ve eşekleri ve köleleri ve cariyeleri ve dişi eşekleri ve develeri oldu. Ve Rab Abraham'ın karısı Sara'dan dolayı, Firavun'u ve onun sarayını büyük vuruşlarla vurdu. Ve Firavun Abraham'ı çağırıp dedi: Bana bu yaptığın nedir? Bu senin karın olduğunu niçin bana bildirmedin? Niçin bu benim kız kardeşimdir dedin? Ben de onu karı olarak aldım. Ve işte karın al ve git...." (1) Bu bap da geçen yalnızca İbrahim'e atılan bir iftira. Düşünebiliyor musunuz bir peygamber karısını bir başkasına sunuyor ve onun karşılığında canını kurtarıyor ve mal mülk sahibi oluyor. Ve bu peygamberi görevlendiren Tanrı'da zina olayına seyirci kalıyor ancak olay olduktan sonra sarayı yıkıyor.... Tevradı bir baştan okuyanlar görevceklerdir antrika, yalan dolan ve zina kitabıdır.

Hemen hemen bütün peygamberler Tevrad'da (insani)zaaflarıyla örnek oluştururlar. Örneğin Hz.Lut kızlarıyla yatar. Hz. Eyyub "Doğduğum gün kahrolsun" diyerek hastalığına en büyük isyanı yapar. Musa bir katil olarak gösterilir. (2) Harun puta tapar. İshak bir fahişeye evlenir (3) vs.... Yine 6 tane Abraham'dan bahsedilir. Aytunç Altındal'ın anlattığına göre: "Bunlardan 6 tanesi de Hristiyan dünyasında, Vatikan'a göre azizdirler. Bu altısından 7. bir grup daha var bunlara da Abrahümik denir. Bunlar keşişdirler. Abrahamiklerde 8. yy.da Bizans tarafından burada yakılarak öldürülmüş keşişlerdir. Yahudilere göre ise Abraham bir patriyattır. Yani bir peygamber değil bir patriyattır. Peygamberlik sonra geliyor." (4) Yahudi ve Hristiyanlarla İbrahim konusunda tek bulduğumuz nokta Allah dostu olması. Onun haricinde tek tanrıya inananların atasıdır. İbrahim'le başka bulacağımız nokta yok. Tevrad ve İncil birer hikaye kitabıdır. Zaman ve yer adları vererek şairler tarafından yazılmıştır. Bundan dolayı da bir çok yerde kendi içinde çelişkiler taşır. Bazı bölümde Abram, bazı yerde Abraham bazı yerde İbrahim olarak geçer. İbrahim karısı bazen Saray bazen Sara olarak isimlendirir-

lir. Kur'an-ı Kerim'de ise hiç bir peygamber insanı zaaflarıyla yer almaz. İnsanlığın üstün vasıflarıyla örnek teşkil ederler. Mahsumdurlar, yalan söylemezler. Örneğin Hz. Süleyman gibi 40. karyı almak için kocayı savaşa göndermez Tevrad'da olduğu gibi. Bütün peygamberler Tek olan Allah'a taparlar, günahsızdırlar, nefsi düşüklük göstermezler. Örneğin Kur'an'da Hz. İbrahim şöyle tanımlanır: "Rabbimiz ikimizi sana teslim olmuş (müslümanlar) kıl, ve soyumuzdan sana teslim olmuş (müslüman) bir ümmet (ver). Bize ibadet yöntemlerini (yer ve ilkelerini) göster ve tevbemizi kabul et. Şüphesiz, sen tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin" (5) Abraham ile İbrahim arasındaki farkı geniş şekilde anlatmaya kalksak sanırım ciltler dolusu kitap olur. Şahsen benim henüz üzerinde ittifak edilmemiş, inancı, kişiliği ve mesajı tam olarak ortaya konulmadan Hz.İbrahim'i diyalog için çıkış kabul edenlere inanmıyorum. Böyle bir girişimi de temelsiz ve köksüz buluyorum. Eğer üç dinin mensubu olarak gayemiz hakikatı aramaksa önce İbrahim Profilini net şekilde ortaya koymalıyız. Herkesin bir İbrahim'i olduğu bir diyalog değil, herkesin kabul ettiği bir İbrahim'de buluşmalıyız. Bu İbrahim'de kim olabilir dersiniz ben şunları söylerim:

Bir olan Allah'a inanan fakat şirk koşmayan, cömert, akılcı, yumuşak huylu, hakikatı söylemekten çekinmeyen, cesaretli, Allah dostu, Hüsve-i hasene olan, ceddül enbiya bir peygamber... Yoksa Tevrad ve İncil'in çizdiği portre benim inandığım İbrahim peygamber portresi değildir. Hakikat acıdır ve herkes bunu kabul edemez. Hele hele ortaya milyar rakamlarla bir kesimi ilgilendiren bir inanç sorunu çıkıyorsa kimse gerçek İbrahim'i bulmaya yanaşmaz. Çünkü gerçek İbrahim'i bulmak demek müslüman olmak demektir. Gördüğüm kadarıyla hiç bir Haham ve Papaz'da bu cesaret yoktur.

Diyalogdan kasıt sömürüye giden yolu açmaktır. 20. yüzyılın yarısında Batı'da konuşulan diyalog müslümanlara bir dayatma olarak sunulmuştur. Çünkü Hristiyanlar maddeden kuvvetli oldukları bir sırada diyaloga yanaşmışlardır. Hatta İngiltere Engli-

kan Kilisesi Birinci Dünya savaşında yenilen Osmanlı'nın Şeyhülislamlık makamına güya islamı tanımak için "İslam dini fikir hayatına ne getirmiştir" vb. anlam da bir çok soru yöneltmiştir. Tabi amaç işgal edecekleri yerlere oryantalist bilgilerle gitmek.

Batı'nın bu çağrısına Bediüzzaman Said Nursi'nin cevabı ise şu olmuştur: "Ayağınızla göğsümüze basıp boğazımızı sıktığınız bir sırada bu suallerinize (diyaloga) cevabımız, tuhh, diye bir tükürükten ibarettir"...

(1) Tevrad/Tekvin bölümü/Bab 12

Not: Söz konusu Bab'da geçen bu olay İslam kaynaklarına bir hurafe olarak geçmiştir. Bu kıssa Kur'an-ı Kerim'de yoktur.

(2) Hz. Musa kasten değil, kaza ile adam öldürmüştür. Yoksa adam öldürmek gibi bir niyeti yoktur. Tevrad'ta kasten öldürdüğü yazılıdır.

(3) Tevrad bazı yerlerde peçeli kadınların fahişa olduğunu yazar. Hz. İshak'ın eşini tanımlarken de peçeli olduğunu yazar.

(4) Aytunç Altındal/ Doğu Batı kaynaklarında Hz. İbrahim/ Sempozyum Bildirisi.

(5) Kur'an-ı Kerim / Bakara süresi / Ayet 128.

SAHTE DİYALOG GİZLİ DAYATMA

İçinde yaşadığımız yüzyıl değerlendirilmeye tabi tutulsa, sanırım tek cümleyle: “Kavramlar ve İdeolojiler Çağı” olduğu gereği önümüze çıkar. Bu gerçek, Rasyonalizm (Akılcılık)den Nihilizm (Hiçlik)e, Humanizim’den Demokrasiye kadar bir çoğunu kapsar. Ortaya atılan bu kavram ve ideolojiler görünürde bir problemi çözmeyi amaçlarken, gerçekte başka başka problemler üretmektedirler. Örneğin ikinci dünya savaşından sonra insanlığın düştüğü duruma parmak basmak isteyen Eksiztansiyalizm (Varoluşçuluk) in gelip dayandığı nokta Absürt (saçma) olmuştur. Daha açık bir ifadeyle sartre, “İnsan Beyhude”, Camus, “Dünya Saçma” demiştir. Böylece insanı daha da muallak bir varlık haline getirmişler. Yine sosyalizmin ortaya koyduğu düşüncelerin Ütopik olarak değerlendirilmesi anlamlı olsa gerek... Bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz.

Son zamanlarda Avrupa ve Amerika eksenli olarak gündemimize taşınan “Diyalog, Hoşgörü ve Bir Arada Yaşama” gibi kavramlar bize can simidi olarak sunulmuştur. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler ise kendilerine uzatılan bu sözde iyi niyetli “Diyalog ve Hoşgörü” ye gözleri kapalı olarak sarılmış ve tek kurtuluş umudları sanki buymuş gibi algılamışlardır. Oysa Batı’nın Doğu’ya sunduğu her fikir ve ideoloji, ardında Bizans ve benzeri zihniyetlerin gizli emelleri taşımaktadır. Bu bir komplo teorisi gibi gelebilir ama olayların ardındaki gerçeği hiç bir zaman değiştirmez. Çünkü hiç bir ideoloji ve kavram durduk

yerde kendi kendiliğinden ortaya çıkmaz. Her zaman sosyo-psi-kolojik, sosyo-politik ve dini bir dayanağı vardır. Dikkat edilirse İslam aleminin Avrupa ve Amerika tarafından kuşatma altına alındığı (özellikle komünizmin çökmesinden sonra Nato'nun birinci dereceden tehlike olarak gördüğü İslam dini hatırlanırsa konu daha iyi anlaşılır sanırım) kültürel, dini ve siyasi dayatmalara maruz kaldığı bu günlerde, Papa II Jean Paul'un dünyaya "Diyalog, Hoşgörü ve Barış" mesajları sunması oldukça anlamlıdır. Bu mesaj bana Hitler'in, "Paris'e saldırmayacağız dediğinin ardından Paris'e saldırısını tahırlatıyor"... Yine Diyalog ve Hoşgörünün konuşulduğu bu günlerde Bosna'da Kosova'da, Kafkaslarda-Ortadoğu ve Afrika'da ve aynı şerit üzerinde uzanan bir çok ülkede kan ve barut kokusu yükselmekte, baskılara maruz kalınmaktadır. Bu bazı yerlerde kültürel, bazı yerde siyasi ve bazı yerde dini dayatmalarla sürüp gitmekte bazı yerlerde ise savaş sürmektedir. İşte Diyalog ve Hoşgörüye bu nokta-i nazardan baktığımızda ardından bazen açık bazen kapalı (gizli) bir dayatmanın olduğu hemen göze çarpar. Samuel P.Hintington'un "Medeniyetler Çatışması" tezinin henüz mürekkebi kurumadan Vatikandan "Dinler ve Medeniyetler Arası Diyalog" çağrılarının yapılması insanı ister istemez düşündürüyor.

Konuya açıklık kazandırmak için şu üç aşamaya dikkatinizi çekmek istiyorum: Birincisi, Oryantalizm (Doğu bilim), ikincisi Entegreizm (dayatmacılık), üçüncüsü Diyalog ve Hoşgörü... Batı, Oryantalizmi 1800'lerde başlatmış ve 20. yüzyılda kemale erdirmişti. Öyleki İslam konusunda bir çok düşünür ve fikir adamı oryantalist bakış açısından kurtulamamıştır. Adward Said, "Sömürgeciliğin kaşif kolu" diye adlandırıldığı Oryantalizm'i şöyle tanımlıyor: "Şunu iddia ediyorum: Oryantalizm genellikle Batı tarafından zayıf olduğu için Doğu'ya empoze edilen bir doktrindir. Batı bu hareketiyle Doğu'yu kendi içinde eritmek ve aradaki farkları kaldırmak istemektedir. (1) Oryantalizmle Doğu'yu sömürmenin kurallarını oluşturan Batı, İslam coğrafyasını bir baştan bir başa egemenliği altına almış ve bu gücüne bazı

yerde savaş, bazı yerde açlık ve ölümlerle ulaşmıştır. Frantz Fanon'un yeryüzünün lanetlileri adlı kitabında: Avrupalılar Afrika'ya geldiklerinde ellerinde İncil, bizim elimizde altın yatakları ve madenlerimiz vardı. Şimdi ise Avrupalıların elinde altın yatakları ve madenlerimiz, bizim elimizde İncil var" diyor. Avrupalılar sömürmek için dini kullanmaktan bile geri kalmamışlardır. Sanırım bu bile Avrupa ve Amerika'nın üçüncü dünya ülkelerine karşı ne kadar masum (!) davrandığını ortaya koyar. Yine bir başka yazar: "Onların herşeyini tahrip ettik. Felsefeleri, dinleri mahvoldu. Artık hiç bir şeye inanmıyorlar. Derin bir boşluğa düştüler. Anarşi ve intihar için olgun hale geldiler." (2) sözleri de ayrı bir gerçek... Oryantalizm'i bugünkü duruma gelmesinde basamak olarak kullanan Avrupa ve Amerika ikinci aşama olarak Entegrizm'i yani dayatmacılığı denemiş ve başarılı olmuştur. Bütün dünya sirk maymunu gibi Avrupa ve Amerika kültür ve yaşamını taklit etmekten ileri gidememiştir. Roger Garaudy'nin kültürel intihar olarak gördüğü Entegrizm, son yüzyıldır İslam alemini farkında olmayarak kültürel ve sosyal anlamda yok etmektedir. Günümüzün cins kafalarından ve aynı zamanda iyi bir düşünür olan Roger Garaudy, dayatmacılığı kurumsallaştırdığı Entegrizm adlı kitabında şunları söylüyor: "Entegrizm, dini veya siyasi olsun bir inancı tarihin bir önceki döneminde sahip olduğu kültürün yapısı veya müesseseleriyle özdeşleştirmektedir. Böylece mutlak bir doğruya malik olduğuna inanmak ve onun kabullenilmesini dayatmaktır." (3) Her türlü entegrizmi eleştiren Garaudy, Batı için de şunları söylüyor: "Batının kendi hayat tarzı bütün dünyaya kabul ettirmeye ve kendi dışındaki getirecekleri özel katkıları hiçi sayarak "kendine benzetmeye" çalışması da entegrizmin farklı bir örneğidir. 'Entegrizm' kavramını 19. yüzyıl sonunda Fransa'da Katolik Kilisesine karşı veya 20. yüzyılda İslam'a karşı sürdürülen polemiklerden arındırarak olursak eğer, siyasi ve dini olsun, adeta ilahi bir seçimle, mutlak tamamlamış, kesin bir hakikatı elinde tutmak ve netice itibariyle diğerlerinin fikirlerine hiç değer vermemek ve bu görüşü ka-

bule zorlamak iddiasındaki bütün hareketler Entegrizmi oluşturur. Entegrist böylece “totalitere” çok yakın olur. (4) Bunların altını çizerek ortaya koyan Garaudy, çözüm olarak da diyalogu sunuyor. “İnsanların, insanlığı yok etmek için yeterli teknik imkana sahip oldukları çağımızda ya “birbirimizi yok edeceğiz” ya da ‘diyaloga’ gireceğiz, başka tercihimiz yok” (5)

Herşey zıddıyla kaimdir gerçeği doğrultusunda popülaritesini sürdüren diyaloga baktığımızda, düşün adamlarının diyalogtan bu denli bahsetmeleri daha iyi anlaşılır sanırım. Dünyayı bir uçuruman kenarına getirip bırakan Batı, elbette kendini affettirmek için diyalogtan bahsedecek, hoşgörüyü konuşacaktır. İçinde yaşadığımız yüzyıl, ideoloji ve medeniyetlerin çarpıştığı, insanların acımasızca öldürüldüğü, Bosna’dan Kosova’ya, Çeçenistan’dan, Cezayir ve Afganistan’a, dahası başucumuzdaki Körfezde savaşların yaşandığı bir ortamda; ellerinden silahlarını düşürmeyenler “kuzu postunda kurt” misali diyalog naraları atacaklardır.

Bütün bunlara karşın, kesinlikle şu unutulmamalıdır ki, İslam’ın 1200-1300 yıllık hükümdarlığı döneminde dünya bu denli savaşlara ve katliamlara maruz kalmıştır. Diyalog, hoşgörü bir arada yaşama konuşulmadan pratik olarak yaşanmıştır. Seyid Hüseyin Nasr’ın dediği gibi: “Diyalog ve hoşgörüden bahseden batı bunu somut olarak ortaya koyamamıştır. Ama altıyüzyıllık Osmanlı İmparatorluğu bunu somut olarak gerçekleştiren tek ve özel medeniyettir.”

Dinler ve Medeniyetler Arası Diyaloga parmak basan kitaplardan biri İsmail R.Faruki’nin “İbralimi Dinler Arası Diyalog” adlı kitabıdır. Kitabın önsözünde yazar şöyle diyor: “Sadece bir defaya mahsus olmak üzere Müslümanlar diyalog için girişimde bulunun ve sahipliği yapan taraf oldu. Vatikan ve bazı Doğu Hristiyan Kiliseleri ile dünyanın değişik yerlerinden gelen Müslümanlar arasında 1974’de Libya’da gerçekleştirilen Tripoli Konferansında Protestan Kiliseleri, Dünya Kiliseler Konseyi, Yunan ve Rus Ortadoks Kiliseleri sadece gözlemciler gönderdi.

Bu toplantı da başarısız bir şekilde sonuçlandı. Gerçi Müslümanlar bu iki dinin mensuplarını ilgilendiren bir dizi mesele üzerinde anlaşma yolunu aramış ve buna muvaffak olmuşlardır. Hristiyan delegasyonu ise konferansın bütün iştirakçilerini şaşırtarak tam ayrılmak üzereyken hava alanında anlaşmayı reddetmişti.” (6) Diyalog konusu çok defa ele alınır. Ama diyalog konusunun tartışılması ‘dayatma’nın hızlı bir şekilde yaşandığı günlere denk gelir. Günümüzde olduğu gibi...

Gerçekte diyalog ve dayatmaya baktığımızda birbirine ihtiyacı olan iki unsur olarak görürüz. İki zıt kutup ama birbirini besleyen öğeleri içlerinde taşır. Örneğin diyalogun “Güzelliğini” dayatma ile, dayatmanın “çirkinliğini” diyalog ile anlıyoruz. Batı’nın bize sunduğu diyalog ve hoşgörüyü baktığımızda yukarıda söylediğimiz gibi sinsi bir düşünceye içinde taşımaktadır. Diyalog Batı’nın kendini kamufle etmek için Müslümanlara sunduğu bir tuzak. Hem de altın kadehte sunulan bir zehir... Çünkü bu diyalog, farklı düşünerek bir arada yaşamayı değil, Batı’ya benzeyerek bir arada yaşamayı deniyor. Bu ise yer yüzündeki kültür ve medeniyetlerin yok olması demek. Sözü yine Garaudy’ye getireceğim. “Afarozdan Diyaloga” adlı kitabında diyalogun şartını şöyle ortaya koyuyor (Hristiyanlık ve Marksizm için): “Bu diyalog ve işbirliğinin derinleşmesinin kesin şartı kendi payına herkesin, hayatın bir anlam ve değer veren şeylerdeki kökü ve kalıcı unsurları, hristiyanlık da Marksistler için, Marksizm ve Hristiyanlar için ortaya çıkarmaya çalışmak esas ve kalıcı düzeyde, birlikte ve bir art düşünce olmaksızın, boyut ve yeteneklerinden hiç birisi “kamil” insanın ortak kentini ve geleceğini kurabilmemiz için yeterli bağlantı belirlemek ve tesbit etmektir.” (7) Bu satılar, Marksizm ve Hristiyanlık arasında oluşturulmaya çalışan bir diyalogun şartını ortaya koymuş ama ne yazık ki, başarılı olunamamıştır. Hatta bu yüzden Garaudy, komünistler tarafından şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Tabii burada üzerinde asıl durulması gereken husus farklılığıyla bir arada yaşama ve dayatma olmaksızın yapılan diyalogtur.

Sonuç olarak, günümüzde konuşulan barış, hoşgörü, diyalog ve birarada yaşama gibi kavramlar Batı'nın ikiyüzlülüğünü saklamak için bizlere sunduğu birer elma şekeri değerindedir. Bize Avrupa ve Amerika'nın somut olarak ortaya koyamadığı hiç bir kavram ve ideolojisine sahip çıkmak durumunda değiliz. Kuluçka makinası gibi her gün bir din ve mezhebin ortaya çıktığı, bir türlü tanımlayabilecek somut bir şey ortaya koyamadığı Avrupa ve Amerika'nın bizlere verebileceği pek bir şeyi yoktur. Din adamlarından düşünürlerine kadar bütün Avrupa ve Amerika'nın ortaya attığı kavram ve ideolojiler samimiyetten uzak, ikiyüzlüdür. İşte bundan dolayı sahte diyalogların ardında gizli bir dayatma vardır.

(1) Said, Adward, Oryantaliz, S.7, Pınar Yay. İst.

(2) A.G.E. S.8

(3) Garaudy, Roger, Entegrizm, S.9, Pınar Yay. İst.

(4) A.G.E., S.38

(5) A.G.E., S.38

(6) Faruki, R.İsmail, İbrahimi Dinlerin Diyalogu, S. 11, Pınar Yay. İst.

(7) Garaudy, Roger, Afarozdan Diyaloga, S.28, Birey Yay.

NESAS İnşaat Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.

Adres: Bağlarbaşı Mah. Selam Sok. No: 66 Tel: (0.414) 313 59 92 Şanlıurfa

İSBN 975 -7382-12-4